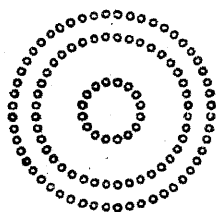

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HAALEKANDJA

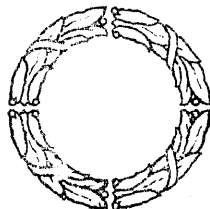
Nr. 7.
5. AASTAKÄIK

SEPTEMBER
1923

Aianduse-Mesindusekuukiri „AED“

Tellimine 1923. aasta peale kestab edasi.

Tellimise hind: mai-kuust aasta lõpuni 100 marka,
ÜKSIKNUMMER 15 MARKA.

Tellimisi võtavad vastu:
toimetus, Tartus, Aia tän. 38-b.
ja Eesti Seemnevilja ühisuse osakonnad igas linnas.

Toimetus.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA.

Nr. 7.

September 1923.

5. aastakäik.

SISU: Kõlbline kasvatus koolis. — Joh. Käis. Eesti õpetajaskonna esitajate külaskäik Leedu- ja Lätimaale. — J. Kents. Algkoolide õppekavad. — C. Brüller. Asetäitja õpetaja lahkumismeeleolu. — A. A. Merekalda. I üleriikline loodusloo ja maateaduse õpetajate kongress. — E. Martinson. Meteoroloogilised vaatlused. — A. Tõllassepp. Kroonika. Karskuseksamid. Võisiluskirjutused noorsoole. Esperanto alalt.

Kõlbline kasvatus koolis.

VI üleriikliseks õpetajate kongressiks määratud referaadi kokkuvõte.

Joh. Käis.

Kõlbline kasvatus koolis annab kasvatusedlastele tähtsaid ja raskeid ülesandeid, mille lahendamisele püütakse jõuda miimel teel. Ajalooliste ja osalt ka poliitiliste asjaoludega on seletatav teatavates ringkondades valitsev arvamine, et kõlblise kasvatuses eesõigus on usuõpetusel. Maades ilmaliku kooliga, ilma usuõpetuseta (Prantsusmaa, Portugaal, Jaapan ja t.) on kõlblise kasvatuses eesmärgiga kooli õppeainete hulka võetud moraali õpetus. Samuti ka Inglismaal, kus sunduslik moraaliõpetus seisab usuõpetuse kõrval, ja Põhja-Ameerikas, Helveetsias ja Itaalias, kus kirik ja kool üksteisest lahutatud.

Kuid uuema aja pedagoogikas leiab tõsist hindamist kolmas vool, mis kõlbliseks kasvatuses koolis moraaliõpetuse eritundide abi ei tarvita, vaid selleks iga õppeaine tunde ja kogu koolitöö korraldust. Peab tähendama, et ka Inglismaal koolid sundusliku moraaliõpetuse leostamiseks selle aine süstemaatilise käsituse asemel iga õppeaine tunde võivad kasutada.

Käesolevas lühikeses kirjutuses tahame viimast seisukohta põhjendada. Selleks lubatagu esialgselt mõnel meie ainega seotud filosoofilisel küsimusel peatada.

Kõlblise probleemiga on terve rida filosoofilisi mõisteid seotud, nagu voores, kõrgem häädu, kuri ja pahe, ligimesearmastus, enesearmastus, kohusetunne, tasu hääteude eest j. n. e. Need mõisted peavad inimese elusihide määramisele viima, mida aga mõttetargad teevad väga mitmeti. Kõige populaarim inimese elusihidest on vist küll püüdmine kõrgema häädu poole, mis aga leiab mitmesugusid põhjendusi. Usulistest motiividest leiame meie Jumala tahtmise täitmise ja tasu hääteude eest sääilmas. Kant kuulutab välja absoluutse kõlbluse käsu, Hartmann arvab, et loodus ja ühes temaga ka inimene püüab kõrgema häädu ja täielikkuse poole. Nende vaadete põhjal oleks voores mingisugune transsendente kohustus, mis inimesele iseenesest võoras, mida temale tuleb sisendada ja mille eest temale lubatakse tasu. Teisiti vaatab asja päale Eugen. Tema leiab, et voores pole midagi muud, kui elu funktsioon, ja kõrgem häädu, kuhu püüab inimsugu, mis mõtte elutegevusele annab, ongi elu ise, intensiiv, mitmekesine, tegevusrikas elu. Elu ise on iga olevuse liigutuste põhjus.

Samuti peame ka kõlblustunde tunnistama elu funktsiooniks. Kõlblustunde

põhjeneb jõutundel (Ziegler). Jõutunne sünnitab loomulikult tegevustungi, mis sel korral, kui omale leiab soodsa tee, avaldub kas intellektuaalses, või emotsionaalses (pääsasjalikult kunstnikkudes) või tahtviljakuses. Ühtlasi sellega saavutab inimene ka voorusliku viljakuse.

Kui õige on kõlblustunnet elu funktsioonina võtta, siis peaks ka olema õige, et lapsel tema sündimisel kõlblustunnet pole veel olemas, tal pole kõlblist ega kõlblusvastast iseloomu (vastand pärispatu ideele). Lapsed on ainult instinktid, tundmused ja affektid. Hääd ja kurja laps ei tunne, sest muidu poleks ju tarvis teda neid tundma õpetada. Laps on kõlbliselt indifferentne olevus (Kant).

Lapse kõlbline arenemine käib ja võibki käia käsikäes kehalise ja vaimlise arenemisega ja küpseb ainult pika kasvamise järele (Spencer). Ei või ka tähendamata jätta, et biogeneetiline printsiip on ka kõlblises arenemises maksev, ja selletõttu avalduvad lapses meie kaugemate esivanemate ürginstinktid. Nende sunnil lõhub ja purustab laps häämeelega asju, teeb valu teistele, piinab loomakesi j. n. e. Iseäranis tihti võib seda poisikeste juures märgata, ja Lindsey tähendab sel puhul, et „poisikesed, kes midagi halba ei tee, ei suuda ka midagi hääd teha“.

Kõlbline kasvatus on lahutamata kehalisest ja vaimlisest kasvatusest. Tema lõpusihiks võtame meie väljaarenenud kõlblise karakteri kasvatamise, mis vaba, iseseisva, teguvõimsa isiku loob.

Huvitav oleks siin mõne tähtsama pedagoogi mõtteid kõblalise kasvatuses kohta meele tuletada: Herbart omas „Üldises kasvatuses“ kirjutab vaimlise ja kõlblise kasvatuses paralleelsusest. Lapse arendatagu mitmekülgset tema huvisid, et ta hääduse ja õiguse ideed nende puhtuses ja teravuses tunneks, et tal karakter täielikult välja kujuneks. Arenemist võimaldab aga ainult tegevus ja see mis sellele viib — tahtmine, püüdmine. Selle vastu moraali juttused ja nõuanded ei loo mingit kasu. Pestalozzi rõhutab, et selged mõisted arenevad välja sisemised vaimlised ja kõlblised jõud ja näitavad, mis on tõe ja ebatõe. Spencer, nagu juba tõendatud, ei saa kõlblist arenemist kehalisest ja vaimlisest arenemisest lahutada. Töö ja tegevus on arenemise alus, annab julgust

raskustest ülesaada, koondab tähelepanu, kasvatab kannatust ja kõiki teisi karakteri omadusi, mis elus tähtsad ja väärtuslikud. Rousseau on ägedam moraali õpetamise vastane. Ta leiab, et moraali jutlused teevad palju rohkem kurja, kui need pahed elus, mis lapsed näevad. Nagu näha, hindavad nimetatud pedagoogid kõlblises kasvatuses ainult kõike, mis võimaldab lapse tahtvõimu ja sellega ühtlasi karakteri arenemist.

Kõlblise kasvatuses ülesanne esimeses joones on tahtvõimu kasvatamine. Tahtmine on kasvatatav ja ainult harjutuste läbi. On midagi lapsele õnnestand, tekib tal tahtmine seda teadlikult korrata. Selleks on tarvilik, et käsitatav aine oleks meeldiv, arusaadav ja jõukohane. Töökooli põhimõtte teostamine on parem abinõu tahtvõimu kasvatamiseks. Töökoolis õpib laps tegutsema, ennast valitsema, tõelik olema. Karakter areneb kiiresti, sest laps teab, et ta midagi oskab, suudab, mis loomulikult eneseusaldust kasvatab ja rahuliku meeleolu loob. Karakter, ehk iseloom on inimese vaimliste ja intellektuaalsete jõudude tegevus teatavas, kindlas sihis. Lapse tegevuses on ülekaalus affektiivsed liigutused, kuid kasvatajal on võimalus neid pikkamisi iseloomu omadusteks ümber muuta. See sünnib siis, kui püsivad sidemed tunnete ja efekujutuste vahel välja arenevad. Kasvatuse kõrgem ülesanne on kõlblise iseloomu arendamine, mis inimese teod ja mõtted kõlbliste ideedega ja seadustega kokkukõlastab. Kuidas sellele jõuda, püüab näidata moraalpedagoogika.

Ekslik oleks moraali käskudega ja keeldudega õpetada, iseäranis asjade ja nähtuste kohta, mis lapsele võõrad ehk arusaamatud. Lapses on tugev vastupanemise võim, ja igasugused keelud ja käsud tihti toovad just vastupidiseid tagajärgi. Teadmised võib veel lapsele pähe tuupida, kõlblisi võimisi aga mitte sugugi: nad kasvavad ainult isetegevuse läbi. Kõlblisel kasvatusel tuleb nende madalate instinktide vastu võidelda, mis pärvuse tõttu kaugematelt esivanematelt jäänud lapsesse. Neid täiesti hävitada ei ole võimalik küll aga peab madalaid püüdeid lapses lämmatama hääde püüete elustamisega.

Kasvatuslikult seisukohalt ei ole mingit väärtust moraali, mis transsendentsete tingimustega seotud (Jumala tahtmine,

tasu sääl ilmas j. m.) Moraalpedagoogika võib ainult neid kõlblismõisteid tarvitada, mis psüühilistel jõududel põhjenevad ja inimese ajaloolistest kogemustest välja kasvanud (mõistus, kaastundmus, ausus, südametunnistus, kohusetunne, aukartus, lugupidamine ligemise vastu j. n. e.)

Kui meil usulise ja ilmalikku moraalpedagoogika vahel tuleks valida, siis annaks meie eesõiguse kahtlemata viimasele. Siin pole tarvidust pikemalt peatada neil ajaloolistel põhjustel, mis usu ja kiriku moraalpedagoogika ees alaväärtuslikuks teinud. Järgmine pildike aitab ehk siiski selgitada, kui palju suudab kool kõlblises kasvatuses usulisel alusel saavutada.

Angoulême's Prantsusmaal anti rahvakooli õpilastele nende kõlblise küpsuse kindlaks määramiseks järgmine katsetöö. „Sa jalutad sõbraga turul. Sul pole pennigi (Sou) taskus, sest su vanemad on vaesed. Korraga leiad sa rahakoti 5 frangiga. Ülle, mis sa sellega teha mõitled?“ Ankeedi tagajärjed olid järgmised: Vaimulikkudes koolides 62% lapsi tahtsid raha omale jätta ja 38% teadsid, et ei tohi leitud raha omale võtta. Ilmalikkudes koolides ilma usuõpetuseta tahtsid leitud raha omale jätta ainult 20% ja tagasi anda 80% lapsi. Sama ankeet samasuguste tagajärgedega korraldi hiljem Berliinis. Ei saa veel lähendamata jätta, et tagasiandmise motiiviks ei toonud ü k s k i laps käsku: „Sa ei pea varastama“. (M. Lichtenberger. L'éducation morale dans les écoles primaires).

Ilmalik moraalpedagoogika tarvitab aga kõiki abinõusid, mis lapses kindlat iseloomu, selget mõllemisviisi ja sotsiaalselt arenend isikut kasvatavad. Kuid selleks pole sugugi tarvis erilisi moraali tunde koolis, vähemalt algastmel. Esimene, rahvusvaheline kongress kõlbliku kasvatuses kohtas 1908. a. Londonis võttis üsna selge seisukoha selles mõttes, et iga õppetund võib ja peabki kõlblise kasvatuses eesmärkidele sihtima. Matemaatika tundidel annab selleks võimaluse kiire vaatlusvõime arendamine, kiire üldsustamise ja deduktsiooni nõudmine. Maa-teaduses näidatagu rahvaste olenevust

üks teisest. Iseäranis rohkesti ainet kõbliseks arenemiseks annab ajalugu. Kirjanduse käsitusel õpib laps tundma teiste inimeste sisemusi ja väliseid olekuid. Loodusteadus ka aitab karakteri arenemisele tublisti kaasa. Lapsed õpivad vaatlema, näevad asjade ja nähtuste põhjusi ja tagajärgi, katsuvad oma jõudu uurimises, eksperimentides. Omal jõul saavutatud tagajärjed kindlustavad eneseusaldust, kõlblist püsivust, otsustusvõimet.

Päale selle on soovitatav juhtumistel kõlbliste küsimuste induktiivne-empiriiline käsitus, et lastele näidata inimkonna elus olenevust põhjuse ja järeltõuse vahel. Peab tarvitama ka juhust, et näidata, mis viha, vaen, vale j. n. e. inimese iseloomuga võib teha. Algõpetusel on selleks rohkesti ainet koduloo ja emakeele tundidel

Last kasvatatakse sotsiaalseks olevuseks koolielu ja selle korraldus. Koolikorra nõudmised puhtuse, korralikkuse, kooliasjadega mõistliku ümberkäimise, kaasõpilaste vastu lugupidamise avaldamise kohta j. n. e. on lastele küllalt arusaadavad ja jõukohased, et tähtsate karakterit arendavate teguritena teenida. Iseäranis tõuseb koolikorra kasvatav mõju, kui õpilased ise ka kooli sisemisest elust võimalikult rohkem osa võtavad, nõudmine, mis töökooli põhimõllest välja kasvanud.

Kui suur mõju kasvatuses on õpetajakäsitaja isikul, on üldiselt tuffav. Kui puudub kokkukõla õpetaja sõnades ja tegudes, ei ulata õpetaja kasvatav mõju kuigi kaugemale. Just moraaliõpetuse juures eriaina võib kergemini vastolu sõnades ja tegudes juhtuda, kuna kõblise kasvatuses teostamine töökooli põhimõltele niisuguseks lahkumiseks vähe põhjust annab. Kasvatus on sääl töös ja tegevuses ja ilma selleta ei saa õpetaja olla õpetajaks.

Moraaliõpetus filosoofilise õppeainena võib aset leida keskkooli vanemates klassides, kus selle aine käsitamiseks võib leida tarvilised eeldused õpilaste arenemises. Kõlbline kasvatus tahtvõime ja iseloomu arendamise mõttes peab terves kooli kasvatusüsteemis leidma teostuse.

Eesti õpetajaskonna esitajate külaskäik Leedu- ja Lätimaale.

J. Kents.

Teadupärast käisid meil kahe aasta eest Leedu- ja Läti õpetajate esitajad külaskäigul ja huvireisil. Sellele vastamiseks ja lähemate sidemete sõlmimiseks nende maade õpetajaskonna organisatsioonide vahel toimus tänavu suvel Eesti Õpetajate Liidu juhatuse korraldusel Liitu kuuluvate organisatsioonide esitajate külaskäik ja huvireis Leedusse. Tagasisõidul peatasid huvireislased Riias — olles seega ka Läti Õpetajate Professionaal Keskkliidul külaliseks, Terve huvireis vältas 5. — 14. juulini. Lätimaale, Riiga, oli olnud juba ka mineval suvel meie õpetajate külaskäik Tallina Õpetajate Seltsi korraldusel.

Õpetajaskonna tänavusest välismaa huvireisist ja külaskäigust osavõtjate arv oli võrdlemisi väikene ja selles suhtes ühekülgne, et naisõpetajate esitus puudus täiesti. See ühekülgsus torkas nähtavasti igal pool silma. Mõnel pool Leedus ja ka Lätiski pandi seda isegi pahaks, eriti just nooremale meesõpetajate poolt. Nii, näit., avaldati Shiauliai's protesti meie õrnamasoo esitajate puudumise pärast.

Huvi- ja esitusreisist võtsid osa: Eesti Õpetajate Liidu juhatuse poolt J. Kents (oli Liidu juhatuse poolt ka ekskursionsiooni juhiks määratud) ja V. Sokolov, Tallinna Õpetajate Seltsi poolt A. Mängel, Fr. Kreutsmann ja K. Leinus, Narva Õpetajate Seltsi poolt J. Söster, Virumaa Õpetajate Liidu poolt P. Pedisson ja J. Pärm, Tartumaa Õpetajate Liidu poolt E. Glück ja Valgamaa Õpetajate Liidu poolt T. Grünberg, kes ainult osa huvireisist kaasa tegi ja Kaunast otsekohe sõitis Saksamaale. Kaasa tulemata jäid, olgugi et üles olid antud ja ka ühispassile kantud, Tartu Õpetajate Seltsi 3 esitajat, Järva-maa Õpetajate Liidu 1 esitaja ja Valgamaa Õpetajate Liidu poolt teine esitaja.

Leedu õpetajaskonna, seltskonna, omavalitsuse ja riigiasutuste poolt korraldatud vastuvõtmine kujunes Eesti õpetajaskonna esitajail täiesti ootamatuks triumfikäiguks. Kogu Leedu haritud seltskond, kellega ekskursionsantidel aga vähegi kokkupuutumist, oli külaliste vastu südamlikult sõbralik ja tähepanelik, nii

ei ekskursionsandid töid kaasa seega Leedust kõige paremad muljed ja mälestused. — Leedu raudteedel oli Eesti õpetajaskonna esitajail III klassis sõit 75% hinna alan-dusega (Eesti- ja Läti raunteedel 50% -line hinnalaandus). Igal pool Leedus anti ekskursionsantidele täiesti omaette kupeed, kus ruumi vabalt jätkus, olgugi, et see mõnikord näis rongijuhtidele tegevat raskust juba enne kupeedes olevaid kau-gemaa sõitjaid teistesse vaguni osadesse asetamisega. Samane oli lugu enamasti ka Eesti ja Lätimaadel, väljaarvatud sõit kiirrongis Riia ja Valga vahel, kus reisi-jate tung näis olevat väga suur Riiga sisse sõites ja Riist välja sõites.

Leedu õpetajaskonna esitajate poolt võeti ekskursionsante lilledega vastu juba esimeses Leedu jaamas — Jonischkos. Pea kõige aja olid vagunid, milles ekskursandid peatuste järele sõitsid, Leedu kolleegade poolt seest — ja väljastpoolt rohelisega ja lilledega dekoreeritud. Jää-mades, kus rongid vähe kauem peatasid ja kus õpetajaid läheduses asumas, võeti ekskursionsante vastu lillede ja lauludega. Kõik aeg, esimesest Leedu jaamast Jonischkist alates ja sama Jonischkiga lõpe-tades, sõitsid Eesti õpetajatel kaasas tee-juhtidena 1 — 4 Leedu õpetajaskonna esitajat.

Esimene peatus oli Shiauliai's üks ööpäev. Siin oli vastuvõtmine suure-päralisem ja südamlikum. Rongi seisma-jäämisel ja külaliste vagunist väljatulekul mängis kroonu muusikakoor Eesti hümni, siis tervitused õpetajaskonna esi-tajate, linna bürgermeistri (nii nimetatakse Leedus linnapääd) j. t. poolt Leedu- ja Vere keeltes. Ekskursantide nimel tänas tervituste ja vastuvõtmise eest T. Grün-berg, tähendatés, et temal õnn ja au oli kahe aasta eest Leedu ametivendi Eesti pinnal, Valgas, tervitada. Külaliste rindu ehiti lilledega ja Eesti rahvusvärvilise lindiga (Kaunas pandi sellele lindile lisaks Leedu rahvusvärviline lint). Vak-salist sõidutäti külalised autodol korterisse, linna parimasse võõrastemajja. Siin väikene puhkus reisitolmu maha pesemiseks. Siis lõunasöök riigi- ja oma-

valitsuse teenijate klubis vastastikkuste tervitustega, lauakõnedega ja „elagu“ laulmistega. Eriti tuleb tähendada siin auväärilist hallipeaga Leedu tähtsamat hariduslist tegelast Dr. J. S h e i u p a s 't (teda austatakse ka „Leedu kultuurilise patriarki“ aunimega), kes paaris pikemas lauakõnes külalistele maalis üldise pildi Leedu kultuurilisest arenemisest, raskustest, mida sellel alal Leedu rahval võita olnud ja raskustest, mida veelgi vaja võita. — Pääle lõunat oli linnaga tutvumine, linna ja lähema ümbruse vaatlemine katoliigi pääkiriku kõrgeist tornist — huvitav vaade Shiauliai ja tema ühetasase ümbruse üle — kohalise seminari ruumides korraldatud õppeabinõude valmistamise ja käsitöö õpetajate kursustel viibimine jne. Ilmamaoja rasked hävitusjäljed väljenduvad Shiauliai's ja tema ümbruses väga rusuvalt — purustatud maju ja varemeid on palju, palju...

Õhtul oli korraldatud külaliste auks intiim kontsert, kus kohalise asjaarmastajate koori poolt kanti ette terve rida Leedu vanemaid ja uuemaid rahvaviise ja heliloojate töid ühes tarviliste seletustega koorijuhi poolt. Selle järel jalakeerutus rahvatantsude ja mängudega. Lõpuks õhtueine lauakõnedega „täname“ lauludega jne. Järgmisel hommikul sõidutati külalised autodel väksali ja saadeti muusika helide saatel Kauna (Kovno) poole teele.

Kaunasse jõuti 7. juuli varasel lõunal. Siin ja ka teistes peatuskohtades oli vastuvõtmine üldiselt samalaadiliselt korraldatud, kui Shiauliai'ski — vahe oli vast selles, et mõnel pool teretulemast ütlejaid rohkem oli, või jälle muusikakoori asemel laulukoor (näit. Keidanõis). Kaunas, näit., oli pääle õpetajaskonna, linnavalitsuse ja teiste selfskondliste organisatsioonide esituse külalisi väksalis vastu võtmas ja tervitamas ka Leedu haridusministeeriumi esitaja ja kohalik Eesti esitaja asetäitja hra Schmidt. Edasine päevakord oli umbes sama kui Shiauliai'ski. Näit., sõit autodel korterisse — linna vaestelaste varjupaika — siin väike peatus, siis tutvumine Leedu päälinnaga — „ajulisega“, nagu leedulased Kaunat nimetavad. Esimese ülevaate Kaunast ja kogu Leedumaa geoloogilisest tekkimisest ning füüsilis-geograafilistest oludest andis külalistele prof. P. Matulivnis kau-

nil Vitovti mäel — siin avaneb kena vaade üle linna. Pääle seda lõunasöök (mis korteris, varjupaigas oli korraldatud) vastastikkuste tervituste ja lauakõnedega. Siin toonitati Leedu tegelaste poolt erilisel Baltiriikide Liidu (Leedu, Läti, Eesti, Soome, Rootsi, Norra ja Daani) vajadust ja tähtsust. Selle järel laulukoori esinemine lauludega, Leedu rahvusliste mängudega ja tantsudega, ühine päevapildistamine jne. Õhtul kella 7 ajaks mindi Leedu sõjamuuseumi, kus selle juhataja sanitaarkindral Dr. Nageviitsch (vist nii kõlas ta nimi) külalistele värviküllaste piltide ja väljapanekute abil Leedu ajaloo üldjoontes, eriti aga just vabadusvõitluste aja, kujukalt silmi ette maalis. Tuleb tähendada, et Leedu sõjamuuseum mitte kitsaid sõjaväelisi sihte silmas ei pea, vaid rahva patriootiliste tunnete kasvatamist kõige laiemas mõttes taotleb. Sõjamuuseumi aeda püstitatud Leedu vabadussõjas langenud kangelaste mälestussambale pandi Eesti õpetajaskonna poolt elavatest lilledest pärg, mille lindil Eesti keeles kohane tekst. Pärga sambale asetamine sündis piduliku tseremonii ajal, mida toimetavad igal hommikul ja õhtul muuseumi juures asuvas varjupaigas elavad vabadussõja invaliidid muuseumi juhataja isiklikul juuresolekul. Pärga mälestussambale panemise juures austas T. Crünberg, soojade sõnadega Leedu vabadussõjas langenud kangetaste mälestust, paraleelisisid tuues Eesti vabadussõjast.

Hiljem õhtu võtsid Eesti õpetajad auvõrastena osa knttseft-miitingust, mis oli linna pargis Leedu kooperatiivide keskliidu poolt üleilmlise ühistegelise päevapühul korraldatud. Eesti õpetajate, kui Eesti rahva liigete ja ühistegelaste poolt, ütles E. Glück Eesti keeles (seda tõlkis A. Mängel Vene keele) tervitusi Leedu rahvale ja ühistegelastele. Selle järele ei tahtnud vastastikkused elada laskmised kauaks ajaks vaikida.

Pühapäeval, 8. juulil, käidi enne lõunat linna muuseumis, kus selle juhataja prof. E. Volteris lahkesti seletusi andis, vana Kauna lossi varemetel, Vitovti kirikus (Kauna katoliigi pääkirik), Leedu seimis, Eesti esituses j. m... Pääle lõunat oli korraldatud Kauna lähema ümbrusega tutvunemiseks pikem sõit auralaeval allapoole ja ülespoole

mööda Njemani jõge. Ka viibisid külalised sellel õhtupoolikul ülikoolile asutatava uue botaanikaai triiphoone pidulikul nurgakivi panemisel, mida toimetas vabariigi president ülikooli rektori, dekaanide j. t. kaastegevusel. Hoone nurgakivisse müüritavale aktile paluti teiste seas ka Eesti õpetajaskonna esitajaid, kui auvõõraid, alla kirjutada. Uus botaanikaaed on planeeritud 2 — 3 km. kaugusele linnast välja endise veneaegse sõjakindluse parki ja maaalale.

Samal õhtul oli linna paremas restoranis „Metropolis“ Eesti õpetajaskonna esitajate auks korraldatud raut. See oli suuremoelisem ja modernim kõigist Leedu korraldatud „einetest“. Siin viibisid pääle õpetajaskonna, omavalitsuse ja seltskondliste organisatsioonide esituse ka Leedu haridusminister, kes Leedu valitsuse ja haridusministeeriumi nimel külalisi tervitas, ülikooli professorid, parlamendi tegelased, endine minister-president, meie Leedu esitaja j. t. Tervituskõnedes toonitati ka siin rajariikide lähema tutvumise ja liitumise vajadust, propageeriti Balti riikide liidu mõttet jne.

Kaunast sõideti 9. juuli lõunal K e d a i n i a i s s e (Keidanõi). Vaksalis külalisi ära saatmas oli rohkearvuline kogu Kauna ametivendi, seltskonna tegelasi, meie Leedu esitaja j. t. Kedainiais viibiti ligi 1 ööpäev. Vastuvõtmine ja päevakord oli siin samalaadiline, kui kaunas ja Shiauliai'ski. Nii ka siin sõit hobustega linna, siis kirikute, kõige vanema Leedu gümnaasiumi — asutatud reformatsiooni ajal — ja teiste tähtsamate kohtade vaatamine, lõunaaine vastastikkuste tervitustega ja lauakõnedega. Pääle õpetajaskonna ja mitmesuguste seltskondliste asutuste esitajate tervitati siin Eesti rahvast ka kohalise garnisoni ülemä poolt Leedu sõdurite nimel. Olgu seega ka siin Leedu sõdurite tervitused Eesti rahvale edasi antud.—

Kedainiai on väikene maakonna linnake, kuid milmete mälestustega Poola-Leedu reformatsiooni ajast. Reformeeritud kiriku tunnistajate arv on siin veel praegugi sedavõrd suur, et neil on oma kogudus ja kirik. Reformeeritud kiriku altari all võlviitud kabeelis puhkab ka selleaegse tähtsama Leedu tegelase vürst Radzivil — tahtis Leedut Poolast eraldada ja iseseisvaks teha — surnukeha. Nüüdsel ajal näib aga juudi element

siin olevat õige suur.— Linna läheduses on suur loss laialise ja toreda pargiga. Omal ajal kuulunud see loss ühes laialise maaalaga Krimmi ja Türgi sõdades kuulsaks saanud krahv Toilebenile ja tema pärijatele. Lossi ehituses on tunda rohkesti idamaalist elementi. Sõja ajal on loss tublisti kannatada saanud (eriti just Saksa okkupatsiooni ajal), park on jäetud korratusse. Leedu iseseisvuse ajal on loss ühes suurema maaalaga võõrandatud. Leedu Ülemaalisel Õpetajate Professionaal Ühingul on kordaläinud valitsuselt lossi ja parki häadel tingimistel pikaajalisele rendile saada — loodetakse aga seda lüba lähemas tulevikus päriks omandada. Maja on juba enam vähem korda seatud, kuna pargis veel tublisti tööd. Siin tehakse Ülemaalse Õpetajate Professionaal Ühingu algatusel ja korraldusel juba eeloleval õppeaastal õpetajate seminar käima panna. Praegu töötavad lossis suvikursused kutseta õpetajaile.

Järgmisel päeval käisid ekskursandid Kedainiai lähedal Dotnovas asuvas Leedu põllumajanduslises tehnikumis (meie keskpõllutöö koolidest on see tublisti kõrgema kursusega, siin on kolm osakonda: põllumajandusline, kultuuritehniline ja metsandusline). Ruumide ja õppeabinõude suhtes olla see üks parematest koolidest Leedus. Maja on uus ja õige suur, kahe tiivaga, kolmekordne (keldrikord neljas), ruumikad ja valged klassid, õppekabinetid, koridorid — üldine ruumide arv, kui õieti mäletan, ligi 50. Pääle suurepäralise päähoone on veel terve asutus teisi kõrvalisi hooneid — õpetajate korterid, õpilaste ühiselumajad, teenijate majad, majapidamise hooned, tallid jne. (koolil olevat mõnesaja hektari suurune maaala kasutada), kõik enam vähem uued ja korralised. Kool olevat Vene valitsuse poolt aasta või paar enne ilmasõja algust keskpõllutöö koolina asutatud. Kooli asutamise ja hoonete ehituse loos olevat endisel Vene peaministril Stolõpinil tähtsad teened olnud. Kool olevat muidugi Leedu venestamise otsarbel asutatud. Nüüd on tal aga tähtsad Leedu rahvuslised ütesanded täita. Olevat, kui õieti mäletan, ainukene põllumajandusline keskkool Leedus. Õpilaste arv on 250 ümber. Kuid peab lähendama, et üks sarnaste ruumidega ja sarnase varustusega keskkool palju rohkem

väärt on, kui mitu viletsais ruumes ja viletsa varustusega. Suurem osa Leedu alg- ja keskkoolidest olla aga nagu saatjate kõnest selgus, viletsas seisukorras ruumide poolest. Kuid nende "viletsatega" polnud ekskursantel lühikese aja tõttu võimalik tutvuneda.

Ka Leedu „rahvast“ sõnatöises mõttes ei olnud meie ekskursantel võimalik lähemalt tundma õppida. Mis aga siiski võimalik oli tähele panna ja ka saatjate ning seletuseandjate kõnest märgata, on see, et elu Leedus võrdlemisi raskem ja kallim on, kui meil, olgugi et Leedu valuuta kõrge ja tema käubabilans aktiivne. Muu seas tõendab seda väidet ka see, et laste surevus Leedus kohutavalt suur olla, nii et selle vastu laialisematel alustel võitlust organiseeritakse.

Hariduslisel alal näib Leedu õige mitmeski suhtes meist mahajäänud olevat. See on seletatav tema raskete ajalooliste oludega. Kuid patriotismi näib aga Leedu intelligentsil, eriti õpetajaskonna juhtidel, palju olevat. See annab häid tuleviku lootusi. Suure vaimustusega näikse paljud töötavat rahvamassi valgustamise alal. Palju ainelist ja vaimlist toetust ja arastust saadavat selleks Ameerikas asuvaile suguvõnnilt. Loodetakse 10 — 15 aastaga Leedumaa uueks luua. Kuid on aga ka märgata teistsugust, palju pessimistlikumat vaadet. Ka see on omajagu põhjendatud. Katoliikline patriarkaalne ilmavaade oma ükskõiksusega kõige selle vastu, mis pärit siit kurjast ilmast, näib olevat rahvamassi väga sissejuurdunud. Nii kurtis ka üks reformeeritud usu-line Leedu patrioot ja seltskonnatögelane, kes Leedu iseseisvuse algpäevil tähtsat osa etendanud, et ksendside mõju rahva, eriti just naiste pääle, väga suur; sellepärast olevat radikaalsematel vooludel väga vähe lootust lähemas tulevikus mõjule pääsemiseks — tagurliste voolude poolehoidjad ühes naistega hääletavad nad ikka vähemusse. Sallimatus teise usu-ja mõtteliste vastu näib üsna suur olevat. Muu seas illustreerib seda väidet vast ka seegi nähtus, et mõned radikaalsemategi voolude poolehoidjad uhkustavad, et neil kommuniste ei olevat — kelle juures kommunismi vähegi märgata olla, see toimetatavat kohe trellide tahal lmeslatakse muiates selle üle, et meil riigikogus kommunistide avalikult esinemist võetakse sallida.... Vististi sama

katoliiklise sallimatuse arvele tuleb kirjutada neist nähtustest Leedu poliitilises ja õpetajaskonna elus, mis meile on paistnud enam vähem arusaamatud olevat (nii näit. viimasel rajariikide õpetajate kongressil Leedu esitajate poolt avaldatud mõtted ja väited tulevaste sarnaste kongresside koosseisu jne. suhtes, lõhe Leedu õpetajaskonnas eneses, vähenen kontakt kooli korraldustöös haridusministeeriumiga j. m.).

Üldise koolide korralduse suhtes on meil ja Leedus tuntavad lahkuminekud. Nii, näit., on Leedus algkool — 4 aastat, keskkool — 4 aastat ja selle kõrgem aste, n. nimet. gümnaasium — 3 kuni 4 aastat; see viimane aste olevat veel lõpulikult välja kujunemata nii oma sisu, kavade ja isegi aja poolest. Mis aga puutub kooli etule lähendamisse, töökooli põhimõtetesse, õpetajate edasi-harimiskursustesse jne. siis selles suhtes on meil nendega ühes suunas töötamine tähelepandav. Seda sama peab ka Lätimaa kohta tähendama. Sunduslikku algkooli ei olevat veel Leedus suudetud täielikult teostada. Keskkoolide ja eriti selle kõrgema osa, gümnaasiumide, arv olevat ka veel võrdlemisi vähenen.

Samuti tuntavalt lahkuminev meie omast on ka Leedu õpetajaskonna organiseerimise korraldus. Leedus on kaks ülemaalist õpetajate organisatsiooni: 1) Ülemaaline Leedu Õpetajate Professionaal Ühing, mille keskjuhatus Kaunas, osakonnad oma juhatajatega aga leistes linnades — sellesse organisatsiooni kuuluvat käigelt suurem osa Leedu õpetajaskonnast, kes enamasti kõik ka radikaalsemate voolude poolehoidjad olevat; 2) Leedu Kristlik Õpetajate Liit osakondadega teistes linnades — selle alla koondunud pääsjalikult ksendsid, kui usuõpetajad koolides, ja nende poolehoidjad koolipreilid, arvuliselt suurem vähemus õpetajaskonnast. — Lõpuks tuleb aga tähendada, et Leedu õpetajaskond äriliste ettevõtete ja kooperatiivide korralduses meist nähtavasti tublisti ette on jõudnud. Õpetajate Professionaal Ühingu raamatuja kirjutusmaterjaali kauplused Kaunas, Shiaulia's ja teistes linnades ning mõnes aleviski arenevat üsna hästi ja toovat kaunisti tulugi. Õpetajaskonna häälekandja tellimine olevat kõigile Õpetajate Professionaal Ühingu liigetele su-

duslik; ajakirja tellimishind nõutavat sisse ühes liikmemaksuga. Sellel viisil olevat ajakirja majanduslik alus täiesti kindlustatud.

Olen siin möödaminnes üht ja teist nähtust Leedu hariduselus ja õpetajaskonna tegevuses puudutand, nii palju kui see selle lühikese aja jooksul mulle silma on paistnud. Sellepärast tuleb nende vahemärkuste, kui esialgiste isiklike muljete pääle vaadata ja sellena neid võtta. Et aga Leedu olud meile üsna võõrad ja tundmatud, siis arvasin tarviliseks omi muljeid siin „Kasvatuse“ lugejatele esitada vast sissejuhatuses ja huvirahutuseks tulevikus loodetavatele üksikasjalisematele kirjutustele Leedu koolimeeste sulelt.

— Dotnava'st sõitsid meie ekskursionid 10. juulil pääle lõunat Riia poole edasi. Külaliste pääle võtmiseks tegi siin kiirrong väikese peatuse, kuna ta muidu ei siin ega ka teistes vähemates jaamades kinni ei pea. Shauliai's olid Leedu ametivennad suurel arvul vaksali kogunud külalisi jumalaga jätma. Siin puistati külalised veel viimast korda Leedu lilledega ja maiustustega üle. Varsli liikurong „elagu“ ja „jällenagemiseni“ hüüete ja rätikute, kübarate jne. lehvitamise saatel Riia poole.—

Õhtu kella $\frac{1}{2}$ 11 ajaks jõuti Riiga. Vaksali olid Läti ametivennad rohkel arvul lilledega vastu tulnud. Ekskursandid juhiti Väina kaldal asuvasse väestelaste varjupaika, kus korter oli valmistatud. Peab tähendama, et suvisel ajal, kui varjupaikade lapsed linnast väljas suvilamas, varjupaikade kasutamine ekskursionistide vastuvõtmiseks väga praktiline on nii hästi asjakorraldajatele, kui ka ekskursionistidele endile — sest luua seesugust mugavust ja kodusust suuremale arvule võõrastele kusagi kooliklassides on väga kulukas ja raske, kui see on varjupaikades juba nende eriliste sissesäädete jne. tõttu olemas. Nii olid Kaugas kõik ekskursionistide hommiku-, lõuna- ja enamasti ka õhtueined varjupaigas korraldatud, kuna Riias lõunat söömas käidi üliõpilaste söögimajas — hommiku- ja enamasti ka õhtueined olid varjupaigas korraldatud. — Nagu alguses tähendatud, oli juba mineva suvel meie poolt külaskäik Läti õpetajatele korraldatud. Sellepärast ei tahetud meie poolt

seekordsele peatusele Riias mingitki ametlise külaskäigu ilmet anda, vaid teda kasutada lihtsalt Riia ja lähema ümbruse tundmaõppimiseks. Selleks oli Läti ametivendadelt suvise rajariikide õpetajate kongressi ajal, kui neile meie Leedu sõidu kavatsus teatavaks sai, kaasabi palutud ja lubatud teejuhtide, muuseumidesse pääsmise, korterite jne. suhtes. Seda kõike olid Riia kolleegad väga hästi ja täpselt täinud. Meie poolse 1 — $1\frac{1}{2}$ päevalise peatuse asemel oli kolme päevaline kava kokku säetud, kus olid ettenähtud kõik tähtsamad ja vaatamisväärilised kohad Riias ja lähemas ümbruses, nagu muuseumid, õppeabinõude valmistamise kursused, Läti sõjas langenud kangelaste ühishaud, Riia mererand, Segevoldi jne. Pääle selle olid nad aga siiski meile, kui Eesti õpetajaskonna esitajatele ja endi külalistele sellekohase vastuvõtte korraldanud. Olgugi et siin seesugust toredust ega hiilgust ei püütud taga ajada, kui seda Leedu oli nähtud, oli sinne korraldus siiski rohkem vanade tuttavate ametivendade vastuvõtu kohane.

— Linna ja ümbruskonna vaatamiseks mainitud kava järgi kulus kolm päeva kibedasti ära. Et kava hästi oli kokku säetud, siis said huvireisilased täielise ülevaate Riias — esimene, huvitav, ülevaade oli kõrge Peetri kiriku tornist —, tema muuseumidest (kõige parema mulje jätsid Doomkiriku juures olev muuseum, kus loodusteadusline-, kui ka ajalooline- ja etnograafiline osakond. Baltimaadelt päritolevate väljapanekute poolest väga rikkalikud ja täielised, olgugi Balti-Saksa maitses ja sihis, ja Riia linna kunstimuuseum — juba selle muuseumi maja ja saalid iseenesest on tõsise tähelepanemise väärilised — siin viibitud silmapilgud olid ühed kaunimatest Riias), seimist jne. Riia mererannikust, kuhu sõideti 12. juuli õhtupoolikul laevaga mööda Väina ja Leelupe (Kuura-Aa) jõgesid, Segevoldist ja Turaidast, kus viibiti 13. juuli õhtupoolikul jne. Lõpuks takistas üldine ekskursionistide väsimus, mis oli tingitud selleaegsest suurest palavusest, vähesest magamisest jne., üldise looduse nautimist Segevoldis ja mujal.

Lätis viibimise üksikasjust oleks vast eriti nimetada meie ekskursionistide viibimist Läti vabadussõdades langenud sõdurite ühisel surnuaial, mis üsna kenasti

korraldatud ja kuhu lähemas tulevikus kavatsetakse mälestussammas püstitada. Selle mälestussamba projekte on näha Läti sõjamuuseumis. Nimetada oleks ka, et ühishauale Eesti õpetajaskonna poolt pandi elavatest lilledest pärg, mille lint Eesti ja Läti rahvuslistest värvidest kokku säetud. Peeti kõnesid — meie poolt J. Kents, kes Läti kangelaste mälestust austades meelde tuletas Eesti ja Läti ühiseid vabadusvõitlusi, lätlaste poolt P. Küla — lauldi koraal „Ma kummardan Sind armuvägi“.

Läti õpetajate Professionaal Keskkliidu ja Läti Keskkooliõpetajate Seltsi poolt oli 11. juuli õhtul Eesti külaliste auks teeõhtu korraldatud. Osavõtjaid oli rohkesti, umbes 150 ümber, Riias viibivate kursistide seast — nagu meil, on ka Lätis mitmesugused oskus- ja edasiharimise suvikursused õpetajaile korraldatud. Lauas istumise ajal tervitati külalisi Eesti ja Läti hümnidega (mõlemit neist korraldi kolm korda), koorilauludega ja soolo efekannefega, mis oli laulu- ja muusika kursuste juhatuse ja kursistide poolt korraldatud. Lauakõnedes üteldi vas-

tastikke tervitusi ja soovjavaldusi. Külalisi tervitati Läti õpetajate, Riia linnavalitsuse, Läti haridusministeeriumi j. t. poolt. Meie poolt vastati tervituste päale. Muu seas esines A. Mängel praktilise ettepanekuga, nimelt üksteise lähemaks tundmaõppimiseks kirjutada Eesti ja Läti seisukohast vaadatud ajalood (mitte sakslaste kirjutatud ajalugudega üksi rahulduda), selleks materjaale koguda ja need vastamisi üksteisele kättesaadavaks teha. See ettepanek leidis ühemeelelist häakkiitmist.

Mis muidu üldiselt Läti elu-olusse ja muljeisse puutub, siis ei kaska neid siin ruumi puudusel harutama. Üldiselt tuleb tähendada, et Läti olud meiega väga sarnased ja seega meile enam vähem hästi tuttavad on. Koolide ja haridus- asja korraldus on Lätis ka üldistes joontes meie omadega sarnased. Lahkumine kuid on muidugi, kuid need on tingitud vast rohkem rahva psühholoogilistest erinevusest, kui looduslistest ehk ajaloolistest oludest. Kuid ka needki on meile üldiselt tuttavad.

Algkoolide õppekavad.

VI üleriiklisel õpetajate kongressil ettekantud reteraa.

C. Brüller.

Kõikidest meie koolitüüpidest on avalik algkool see, mis seni kõige kauemini ja püsind kindlamini meie koolitegelaste huvide piirkonnas. Meie koolipoliitika on olnud väga tähelepanelik algkoolivastu, tehes teda rahva hääletuse teel kord isegi kogu rahva tähelepanu osaliseks. Kooli seadusandjad on rahvakooli päale kulutand palju aega, tema korralduse kallal põhjalikult tööd teind, õieti aru saades, et algkool on see alus ja vundament, mis kogu meie haridusehoonet kannab, kandma peab.

Kõige selle tagajärg ja saavutus on, et algkool on praegu kõige kindlamini rajatud osa meie koolihoones. Tema välise struktuuri ja ilme määrab ära 7 mail 1920 Asutava kogu poolt vastu võetud ja veebr. s. a. rahvahääletusel täiendatud avalikkude algkoolide seadus, kuna aga oma sisemise ilu ja

sisu saab ta 30 mail 1921 a. Haridusministeeriumi poolt kinnitatud ja amelliselt maksma pandud „Algkooli õppe ja tunnikavadest“. Ja minu tänane ülesanne seisabgi selles, et viimastest osast algkooli ehituses kongressile pakkuda ülevaade, sellel määral muidugi, kui palju õppekavade kaheaastane tarvitamise praktika selleks pakub võimalusi.

Järjelikult oleme meie juba siis nii kaugel, et meie üht osa meie kooli seadusandlikus töös arvustava pilguga suudame üle vaadata, silmata katsume, kas selle ehituse sisse juba praegused ei ole tekkind, mida vaja kinni määrada. Enne aga, kui asuda selle töö juure luban enesel viibida veidi küsimuse juures: On õppekavad ülepää tarvilised õppetöös või ehk saab ka nendeta läbi. küsimus pole sugugi õhust võetud, tal on oma realne alus ses mõttes, et kooli

reformaatorite¹⁾ hulgas hääled ei puudu, mis igasuguseid kavu ja määrusi peavad kammitsaks õpetajate jalus, mis nõuavad õpetaja inspiratsioonile ja initsiatiivile piirama vabadust töös. („Õpetus on kunst, õpetaja kunstnik ja iga õppetund kunstiteos!“ Hüüavad need hääled. Ja kes tohib kunstile piiri ette tõmbama hakata?)

Eesti õpetajate seisukoht kavade asjus pole kaugeltki nii radikaalne. Neile on kavad olnud ikka tarvilikud töö reguleerijad. Kui 1917 aastal Eesti emakeelse kooli loomise võimalused kerkisid vaatepiirile, siis oli näituseks Tallinna õpetajate seltsil esimene töö korraldus luua õppekavade väljatöötamiseks algkoolide jaoks. Töö ilmus trüki ja üht osa temast (matemaatika õppekava) oli mul au esitada teisele õpetajate kongressile Nähtavasti selle töö tõukel ja mõjul algatati samalaadilist tööd ka mujal. Nii ilmusid hiljem õppekavad Tartu ja Otepää õpetajate ühingute poolt j. n. e.

Mulle näitab, et Eesti õpetajaskond selles küsimuses on asund õigele seisukohale: Kavad on tarvilikud, sest, ilma kavata ei asu mõislik inimene ka kõige lihtsamagi ning lühemagi töö kallale, ammuks siis veel tohiks õpetajale lubatav olla kindlate kavatsusteta ja juhtnööridega vastutusrikas ja aastaid vältavat nooresoo kasvatuse ja õpetustööd teha. Kavad on tarvilikud, kui näitaja, mis õpetaja mitmesuguste ainete alalt oma õpilastele laiali kandma peab, kui mõõdupuu, millega õpetaja oma tööd mõõta võib. Niisugusena on õppekavad tarvilikud noore algajale kui ka vanale töös halliks läind õpetajale. Ainult üldiseid juhtnööre ja ulatuspiire üles säades, ei takista nad ka õpetaja kunstniku võimet töös, kui tal seda on ja ilmutada suudab.

Pean tähendama juba ette, et meil on tegemist õige tüseda pedagoogilise traktaadiga. See on meie paremate pedagoogide koguteos, mille kaudu need ilmutavad oma pedagoogilisi tõekspida-

misi, kogemusi ja arusaamisi. Ta on kokku pandud, Üldisest seletuskirjast kõigile algkooli õppekavadele, üksiku algkoolis õpetatavate ainete kavadele ja nende juure kuuluvaist seletuskirjust. Eriti luumakas on sissejuhatus. See seisab otse modern pedagoogilistest mõttesalmidest koos. Ta sisaldab eneses kõik need nõudmised, mille teostamise eest võitleb uuema aja reform pedagoogika: tööprintsipi, kõigi algkooli ainete kokkusalatuvuse ja liitmise üheks tervikuks, koguõpelduseks, klassi süsteemi õpetamises, sisemise painduvuse ja kohanemise õpilaste sugupoolte ja arenemise astete järgi, didaktilise lause rõhutamise ligemalt, lapse ümbrusest kaugemale kuni praktilise ilmavaateni. Ühe sõnaga selles poolteise leheküljelises juhatuses on koos kõik modern reform-pedagoogika käsk ja prohvelid ja soovitaksin teda lähepanelikult lugeda neile õpetajatele, kes seda seni pole teind. Kuid siiski, üht etteheidet ei saa sissejuhatusel jätta teemata: lemas on jäetud nimetamata siht, eesmärk, mille poole peab tüürima kasvatus ja õpetus Eesti koolis. Tõsi, eessõna kõneleb praktilisest ilmavaatest, kui algkoolitöö lõpu kokkuvõttest ja saavutusest kuid vaevalt saab öelda, et sellega kasvatus- ja õppetöö siht algkoolis rahuldavalt selgelt ja täpselt oleks lahendatud. Sest esiteks, mis on praktiline ilmavaade ja teiseks vaevalt saab võtta algkooli, kui kindla ilmavaate kasvatus asutust. Ülepää katsub meie algkooli seadusandlus — ka av. algk. seadus — vaikides ja puudutamata mööda hiilida küsimusest: milleks kasvatame oma noortsugu. (Keskooli seadus on paremas seisukorras). Sellest on aga kahju. Ei aita sellest, et õpetajal ainult „Kulmud kumavad tööst, vaid tal peavad olemä ka sihid selginud silma ees“. Isegi 25 juunikuu päeval 1875 a. kinnitatud seadus „Evangelii-Luteruse usu maakoolide ja koolmeistrite seminaaride pärast Eesti ja Kuuramaal“ on esimeses §. rahvakoolide tõlleaegne siht—õieti küll oma ja algupärane — ära tähendatud „Eesti ja Kuuramaa kubermangude evangelii-Luteruse usu maakoolid peavad seda korda saatma, et usu ja vaga elu poollest rahva tundmine kinnitunud ja kasulikud õpetused väljaantud saaksid“.

Seda eessõna puudust asuvad kas teadlikult, või teadvusetalt parandama

1) Metodische Ström Dr. Karstädt lk. 5. Meie jõuame iseenesest, kulgi meie ped. uuenduste jahi ja reegliõpetuse puudumise pooldajad ei ole, vaba algõpelduse, nõudmisele s. o. sarnase õpetuse kujü juure mis mitte õ p p e ega lunnikava külge seotud ei ole vaid mis on igapäevane laste hingede tarvituste kohane uue loomig õpetaja tsiku poolt.

üksikute õppeainete kavade loojad. Pea iga aine kava looja peab tarviliseks oma aine õpetamise sihtide korral juttu teha ka algõpetuse ja algkooli õppesihetidest. See sünnib näituseks, kodu-, aja- ja loodusloo, kodaniku teaduse, joonistamise ning käsitöö kavade seletuskirjades. Selle juures määratakse ära algõpetuse sihid mõnikord õige ühekülgse ja kitsalt, nagu ajaloo ja osalt ka loodusloo kavades, kus algõpetuse sihiks ainult tegelike oskuste omandamiseks nähakse (praktiline ilmavaadel) ehk jälle täitsa ebamääraselt, nagu kodanikuteaduses, mis algkooli ülesande ära määrab kui väärsuslike kodanikkude kasvatamise, mõiste „väärtuslik“ aga kindlaks määrata jätab selle juures aga sõna kasvatada kursiiviga trükkides teadlikult alla kriipsutada tahab õpetuse alluvust kasvatusedule, (sellelaadilises raamatus) missugusel seisukohal kool väljamaal juba ammugi püsib. Vast kõige olstarbekohasemalt on see küsimus lahendatud joonistuse ja käsitöö kavades, kuid see milmet moodi ja kanti kordamine mõjub tüütavalt. Üldine tegur klambrite ettel Selleks oleks tarvis olnud ükskord eessõnas algõpetuse siht määrata kindlaks ja üksikute ainete kavadel oleks tarvis olnud ainult näidata, kuidas nemad seisavad selle sihi teenistuses. Kuid selle töökorralduse juures mis algkooli kavade juures maksev oli on see nähtus mõõdapäasematu: eessõna autor on üks isik, kavade loojad aga teised.

Peame seda pidama meeles, siis suudame seletada neid vastolusid, mistunda annavad ennast eessõna ja kavade vahel üldse, kui ka üksiku ainete kavade vahel eriti.

Eessõna ja kava võrreldes tabab meid pettumus. Märkame, et neist ilusaist ja õigeist põhimõttest ja nõudmistest, mis eessõnas öeldud, m need puudulikult teised aga pea sugugi kavas eneses tähelepanu ega teostamist pole leidnud.

Võtame selles mõttes esimeses joones vaatluse alla tööprintsibi, töö ning tegevuse võime, mida eessõnas erilisel rõhutatakse ja kahele korrale juttu tehakse.

Töökool kui niisugune, nõuab enesele täielist tegevuse vabadust ega taha leppida mingisuguste võõraste kavadega,

millest loomulikult igauks seega vabadust kitsendama kipub. Arwamine mis meie juures maksab¹⁾, nagu saaks töökooli, kui meetodi teostada igasuguste kavade maksvusel, oleks seega ekslik ja töökooli võõriti mõistmine, Töökoolimees tunnustab ainult töökava, mis ta ise oma jaoks välja töötanud, võõras plaan on temale ainult nõuandjaks. See järgneb selgesti järgmisest töökooli kirjeldusest laenatud lausest²⁾ „Mida iseseisvamaks ja julgemaks õpetaja oma töös muutub, seda enam peab ta teda kohendama lapse kalduvustele ja juhuslikkusile, seda püüdma, et õpetus vaba oleks. Kuid ka omandus anduda vabale pedagoogilisele loominguile ja kujundamisele, ei vabasta õpetajat õppeplaani väljatöötamisest juba sellepärast mitte, et tarvis on osasihid aastase töö juures põhjanevate oskuste omandamisel ära märkida. Aga see plaan peab oma plaan olema, ei kunagi aga võõrsilt laenatud ehk päale surutud, selleks et kodumaa oleks asetatud õpetuse keskkohita, kuigi võõraid kavu nõuküsimuse olstarbel ära kasutada võib? Nii siis, ei tunne töökool ülepää sunduslikult ning väljastpoolt maksuma pandud kavade vastu sugugi sõprust ega sümpaatiat ega sobi nendega sugugi kokku. Eriti on aga just meie õppekavad töökoolile vastuvõtmatud ja nimelt sellepärast, et nad on liiga laialdased, liiga suured, liiga täidetud aine- ja materjaalliga. Materjaal, mida meie kavad pakuvad, on liiga rohke, selleks, et töökool seda suudaks vallata ära seedida temale omaste meetodidega ja võttelega. Sest mõistetagu töökooli, kuidas tahes, antagu temale mis tahes sisu, kaks nõuet näivad kõikidele vooludele ühised olevat ning töökooli jaoks põhiprintsiipide tähtsuse omandawat, nimelt: õppetöö olgu rajatud õpilaste läbielamustele ja vabale (vaimlisele) isetegevusele! Töökool erineb õppekoolist pääasjalikult selle poolest, et tema sugugi nii tähtsaks ei pea teadmisi ja oskusi, neid õppetöö saavutusi, vaid nende omandamise protsessi ja sedagi ainult sedavõrd, kui võrd see kokkukõllasse on viidud kahe üleval nimetatud põhiprintsiibiga. Mitte laps ei pea kohanema materjaalile — teadusele ja

¹⁾ Ilmutas ennast Tartus esimesel emakeele õpetajate kongressil.

²⁾ K. Eckhard. Ziele des Elementarschulerichts. Methodische Strömungen der Gegenwart.

kunstile (Kulturgemäszeit) vaid viimane olgu kohandatud lapse vaimu jõule. (Naturgemäszeit). Meie õppekavade loojad on õppekooli pooldajad. See paistab selgesti silma, kui meie näituseks ajaloo õpekavas seletuskirjast loeme: „Nüüdisaja rahvakool peab oma eesmärgiks anda ümmargust tsikli elementaarset teadmisi, kujundada õpilastes teatavaid eluks tarvilikke võimeid ja oskusi“... Nii siis teadmiste ja oskuste omandamine olgu rahvakooli lõpusihiks!... Ning neid teadmisi ja oskusi pakutakse siis õpilastele sülega ja seljaga. Iga kava looja püüab selle poolest teise üle lüüa: Aga kuidas peab õpetaja hakkama saama selle materjaali hulgaaga, kui ta oma tegevusetöökooliprintsibiile tahab rajada, kuna omeli üldse tuttav ja teada on, et heuristilist meetodi tarvitades teadmiste omandamiseks väga pikaldase tempoga edasi jõutakse? Kuidas suudab õpetaja õpilaste iseteadmist ja läbielamusi kasutades läbi töötada selle kohutavalt suure ja laialdase loodusloo, õppekava? Ja omeli on kõigi töökooli teoreetikute ühine arvamine, et just looduslugu on see aine, mille käsitusel töökooli meetod, kõige loomulikum, kõige kohasem, kõige tagajärjerikkam. Õeldu maksab pea iga algkooli aine kohta. Kuid kava tuleb läbi võtta. Selleks on ta ju sunduslikuks täitmiseks — õpetajale kätte saadetud. Ja algkooli seadus kohustab õpetajat viibimata koolinõunikule teatama, kui ta kavaga milgil põhjusel pole saanud hakkama. Õpetajal ei jää muud üle, ta peab vana õppekooli veoabinõud tarvitusele võtma mis teda rutemini edasi viivad, õppekava läbi lohistada aitavad. Ta jutustab ja näitab ise, ta loeb raamatust ja laseb lapsi raamatust lugeda ning pähe õppida. Ainukene aine terves algkooli kursuses, mille kava töökooli meetodi tarvitada lubaks oleks vist küll ainult kodulugu. Säär on õpetajale laialdane vabadus tegutsemiseks jäetud, säärl nõutakse õpetajalt oma kohalise kava loomist nagu see teisiti olla ei saagi. Muidu aga jääb tööprintsip õhku rippuma, kavad tema tarvitusele võtmist ei hõlbusta.

Teiseks katsume jälgida, kuidas teostavad kavad õppeainete koondusprintsibi, millest sissejuhatuses järgmiselt kõneldakse: „Kõige päält tuleb õppekavade tarvitamisel pidada silmas . . .

üksi ja neidsamu päid südameid ja meeli.“

Nendele ridadele pole tarvis palju juurde lisada.

Koondusõpetuse tarvilikkus on siin minu arust väga loogiliselt õieti ja selgesti põhjendatud ja motiveeritud. Täitsa õieti tähendatakse siin, koondusõpetuse eellingimistena ära esiteks kõikide koolis käsitatavate õppeainete kokkuliituvus, kokku sulavus „ümmarguseks tervikuks, ühtlaseks vaimuvallaks“, nagu seda on elu ise, nagu seda on teadus ja kunst: ja teiseks ainult koonduse õpetaja isiku kaudu. See on klassi süsteemi, niisuguse õpetuse korralduse, kus teatav klass täiesti ühe õpetaja kasvatada ja õpetada antakse. Viimast pean mina esimesest palju tähtsamaks, sest õieti on ikka õpetaja ja tema isik see, mis õpetusele tema sihi ja sisu annab ja selle pärast võib õpetaja isikus koondusõpetuse printsipi leida teostuse, ka siis kui esimene eellingimine mitte täidetud ei ole. Sellest on Soomes ja Lääne Euroopas aru saadud ja säärl on üldiselt algõpetuses ainult klassi süsteem tarvitusel. Nii on lugu kogu Saksamaal. Terves kaheksaastases algkoolis, nagu seda läind aastal viibides isiklikult võisin tähele panna: nii on lugu Schweitsis juba ammust ajast, nagu see selgub Zürich'i kantoni 1905 aasta õppekavades, kus selle kohta öeldud: „Klassisüsteem s. o. õpetusekuju, kus iga õppejõud teatava klassi juhatusel täiesti oma päale võtab, maksab kui norm. Aine õpetust võib korraldada päale usuõpetuse ainult joonistamises, kirjutamises, laulmises, võimlemises ja käsitöös, sedagi ainult kasvatus- (kooli)-nõuniku lubaga“.

Meie oleme selles suhtes Lääne Euroopast kaugel maha jäänud. Klassisüsteemi küsimust on meilgi harutatud, isegi sellest kõnetoolilt kuid rohkem teoreetiliselt, tegelikult on ta teostamine leidnud ainult vast säärl kus aine süsteem võimatu s. o. ühe klassilistes ja ühe õpetajaga koolides. Hoopis selle vastu, meie õpetaja ettevalmistus (veneaegne), harjumused ja ilmavaade, isegi niisugused kooli toa seadmise korralduse jaoks kõrvalise tähtsusega asjaolud, nagu palga seadus, veavad meie õpetaja tugevasti ainesüsteemi poole. Tahaks loota, et meie õpetajaskond selles küsimuses võtab õige varsi õige ja kindla seisukoha. Kuid

kõige päält peaks seda Haridusministeerium ise tegema, kes selles küsimuses kahes mõttes lonkamas. Soovitades ühest küljest klassisüsteemi kavades, võimaldab ta teisest küljest Vene eeskujul aine õpetaja kutseõiguse omandamise seminaarides. Kunni viimase ajani on Tallinna õpetajate seminaari juures ministeeriumi korralduste põhjal emakeele, matemaatika ja teiste ainele kutseeksameid ja sellekohaseid tunnistusi välja antud. (nagu vanasti naisgümnaasiumi täiendavates pedagoogika klassideski). Õnnelud õpetajad need aine õpetajad algkoolis ja õnnelud need koolid, kuhu nad asuvad tööle. Palume Haridusministeeriumi et ta lahkesti selle ebaloogika lõpetaks.

Teisest küljest on õppeainete koondus, kontsentratsioon teostatav lapse isiku kaudu, selles mõttes et kõikide õppeainete alalt lapsele pakkutakse seda mis tema sennist arenemise astel tabades, seda arenemist suudab orgaaniliselt suudab edasi viia, lapsest kujundada tulevast isikut, „lapsest väljal“ nõuab uus kool (ka Pestalozzi ja Fröbel), õpetus seisku Hugo Gaudig'i sõnade järel kujuneva, saava isiku teenistuses. See uue kooli siht on täieline vastand vana õppekoolile mis oma sihti nägi ja näeb kultuurvarade edasiandmises lapsele, nende lapse hingele, kui nii võiks üelda, külge pookimises, küsimata sellest kas, lapse hinges nende vastuvõtmiseks pind olemas või mitte. Ja nende varade pakkumine üksikute õppeainete kaudu tähendab lapse isiku ühtlase arenemise killustamist, tükeldamist, lapse hinge tükkideks kiskumist. Mitte üksikute pillide kaupa ja pulbrite haaval ei tohiks haridust lastele sisse anda, vaid need tulevad enne kokku sulatada üheks maitsevaks joogiks ja sellega siis lapse hinge joota.

Siit järgneb, et õpetus alamas kahes kolmes klassis tohiks ainult olla koguõpetus, kus käsitatakse ainult üht ainet, kodulugu, ümbruse õpetust. Vanemate klasside jaoks tuleks kavad nii korraldada, et suguluses olevad ained moodustaksid omaette ainete grupid. Minu arust võiks kõik algkooliained olla koondatud ainult kahte gruppi—humanitaar- ja reaalsuslised. Esimesse kuuluks: usuõpetus, keeled, ajalugu ja tema alus—kodaniku-teadus vast ka laulmine, teise matemaatika, loodus- ja maade-teadus ühes joo-

nistamise ja käsitööga. Esimest gruppi kannab ja ühendab temasse kuuluvate ainele formaalne iseloom, teist — aga tema ainele praktiline külg, tegelikule elule eitevalmistav siht. Esimeses grupis annaks usuõpetus, emakeel, erili kirjandus ja ajalugu üksteisele käe, vastastikkuseks toetamiseks kolmikliidu loomisel, sest nad kõik on õied ühe ja sama inimkonna kultuurajaloo taimelavalt. Teises grupis on näituseks matemaatika ja looduslugu lahutamata liitlased ja üks ei suuda teiseta hästi jalul seista. Muidugi tulevad ka mõlemad grupid võimalust mööda üksteisega liita, (kõige parem küll õpetaja isiku kaudu), ära kasutades neid ühendavad sidemed. Näituseks ei oleks ajalugu ilma maateaduseta hästi mõistetav ja Schveitsi kavades nimetatasegi ajalugu reaalinete hulgas.

Asjata otsid niisugust ehk mõnda teistsugustgi ainele kontsentratsiooni meie õppekavades. Need on kokku säetud tööjaotuse põhimõtteil, kus iga mees on väljas ainult oma aine eest. Üksikud kavad on nagu oasid kõrves, mõned neist väga hoolikalt välja töötatud ja ilusaste seletuskirjadega varustatud (looduslugu, ajalugu, joonistamine, käsitöö), kuid ühendavad teed nende vahele on jäänd rajamata. Nad on nagu võõrad, kes üksteist ei tunne ning vastastikkust tutvust ei igatsegi. Uus aine algkoolis—usuõpetus ainult kõvendab seda eraldustendentsi, ka tema pole teistega—kokkukõlastatud. Kavades ega seletuskirjades ei leia teie õppeainet välja arvatud ainult joonistus, mis oma valmis olekul ilmutab iga silma pilk käsitöö, loodusloo, füüsika ja maade-teaduse teenistusse astuma¹⁾. Kui

¹⁾ Kõige rohkem, mis mõni üksik kava kontsentratsiooni suhtes enesele lubab on hoialada õpetajaid et need käsitusel tema ainet killustama ei hakkaks. Iseloomulik selles mõttes on järgmine koht kodaniku teaduse kava seletuskirjas. Et õpetaja ei muutuks liig abstraktseks ega igavaks on tarvis käsitada k o o s aine majanduslist, juriidilist ja poliitilist külge, see toob asjasse tegevust ja elu? No, see puuduks weel, kui õpetaja oma 130 kodaniku teaduse tunnist ä 10 tundi aine majand. juriidilise ja poliitilise külge vaatluse peaks pühendamal! Kust püüab harilik õpetaja need küljed kinni? Kuid kaugemal kava looja koonduspüüded ei küüni. Tal ei tule meelegi, et kodaniku teadus kõige oma kolme küljega ilusasti ajaloo raamidesse mahub, õieti ajalugu, olevikus on ja sellepärast tema iseseisev esinemine on õige kujukas näitus sellest kontsentratsioonide vastasest meeolust, mis kavades väjendub.

siis nüüd eessõna asjalikult seletab: „Iga üksik õppeaine peab arvele võtma seda, mida annab teine, et ei juhtuks asjata kordamist, ega tekiks tühje kohti, siis on see kavade suhtes ainult osaliselt õige. Nimelt tühje kohti on kavades tõesti raske leida, selleks on nad kõik liig ainega täis tuubitud. Kuid (asjata) kordamisi tuleb ette igal sammul.“

Koduloo kavas ülesloetud palad võivad tulla kahe ehk isegi kolmekordsele käsitusele, üks kord koduloos, teine kord emakeele ja kolmas — laulu tundides, muidugi kui need ained lahutatult üksikute õppejõudude käes on käsitada, nagu see meie juures reeglipärane nähtus. Ärkamise aja ja tema tegelased võtavad arutuse alla emakeele õpetaja V ja ajaloo õpetaja oma korda VI kl. Eestlaste ajalugu, ajajärku ordu ajal, ühes Jüripäeva mässuga 1343 a. õpetab tundma ajaloo õpetaja V kl. ning emakeele õpetaja VI — vastavaid kirjanduslikke teoseid käsitades. Rahva väimline kultuur ja kooliolude käsitlus korduvad maadeteaduses, ajaloo ja kodaniku teaduses majanduslik elu, tööstus ja kaubandus ning poliitiline korraldus aga maade ja kodanikuteaduses. Riiklisest korraldusest lastakse seletada parallelselt maade- ja kodanikuteaduses, paljudest looduse nähtustest aga (turvas, soostumine, muld jne.) looduse ja maadeteaduse kavades. Eesti vabariigi tekkimisest kuuleb laps kahelt poolt, ajaloo ja kodanikuteaduse õpetaja suust niisama ka perest ja tema talitusest. Ülepää on kodaniku teaduse terve kava, nipe-näpe teiste ainete pääasjalikult ajaloo kavast, nii et imestusega küsid: mispärast see iseseisev aine õppekavas?

Voolimist õpivad lapsed esimeses klassis kahes veerandis ja jällegi kahe õpetaja käest isegi ühede ja samade asjade voolimist. Sama lugu kordub ka paberi voolimisega, mida lapsel tuleb korrata läbi teha käsitöö ja joonistamise tundidel jne. jne. Arvan, et neist näitustest aitab, et näidata, kui sagedad on kordamised kavades. Kordan ka, et klassi süsteemi juures sellel kava puudusel olulist tähendust ei oleks, ei hakkaks ju üks õpetaja ennast kordama, kuid meie praeguse aine käsituse korra juures on sagedane kohal tampimine möödapääsmatu.

Viimaks puudutan veel lühidalt miinasjuttu kavade painduvusest, nende kohendamisest õpilaste vaimujõule ja sugupooltelegi. Kus ilmutab ennast see painduvus? Ainult vast selles, et tütarlastele, alates 4. õppeaastast isesugune käsitöö kätte mõodetakse. Muidu on aga kavad, kogu omas ulatuses ühtlased ja ühised kogu riigile, linnale ja maale, Kihnu saarele ja Petserile, ning Naroova taguse koolile kus töötab õpetaja ühe klassiga ja ka koolile, kus tal kolm ja neli jagu korruga on käes õpetada. Ühine poeg- ja tütarlastele ning segakoolidele.

Eessõna autor näeb kavade sisemise painduvuse teostatud olevat juba selle läbi, et vead „lubaks nõrgemalt õpilasel nõuda teatavat miinimumi, kuna teised oma jõu kohaselt enam omandaksid“. Tahaks küll teada, kus need miinimumid ja maksimumid kavades asetuvad. Päälegi on õpetuse individualiseerimise küsimus puht meetodiline, ehk õigemini didaktiline küsimus, mis kavadest põrmugi ei olene. — Meie kavadel puudub igasugune sisemine ja väline paenduvus, nad kehasuvad lardumist, kivinemist, liikumatust ja see on vast nende kõige suurem puudus. Nad tahavad kõik koolid riigis ühe mustri järel tööle panna, kõik õpilased ühe liistu peale tõmmata. Kevadeks peab iga kool ettekirjutatud kava läbi võtnud olema, vastasel korral aga algk. seaduse § põhjal koolinõunikule teatama, miks see pole sündind. Kavade looja — Haridusministeerium läheb välja eeldusest, et olud terves riigis sedavõrd ühesugused ja ühtlased on, et kõigile hariduse fööd ühe mööduga kätte mööta võib. Lugu pole aga kaugegtki nii. On ometigi näituseks suur vahe maa ja linna, poeglase ja tütarlaste, ühe ja mitmejärguliste klassidega töötavate koolide vahel. Kui meie kavad tahaksid paenduvad olla, siis peaks neis leidma mitu varianti, vastavalt praegu nimetud koolide iseärasustele ja liikidele, ise tunnikavad näituseks maa, ise linna tarvis. Nii on lugu teiste maade ja rahvaste juures. Saksamaal on kord bürookraatlik riik, kuid koolide kavade suhtes, on ta palju deentraliseeritum, kui meie ministeerium. Seal on tarvilusel igal maal ja igas linnas ise programmid, kõnelemata veel sellest, et suuremates linnades, nagu Hamburgis ja Leipzigis

tervel real koolidel n. n. töökoolidel — ilma igasuguse programmiga töötada, katseid teha lubatakse. „Eine einheitliche Festlegung des Lehrplanes der Vorschulen gibt es in Preußen nicht“, Kirjutab metoodik Lietzmann.

Mul on käes Schveitsi rahva koolide kavad. Siit näeme, et tundide arv neis on liikuv I kl. 15 — 20, II 18 — 22, III 20 — 24, IV 24 — 60, V 28 — 30, VIII 27 kuni 33. Tütarlastel on oma tunniplaan, poeglastel oma, alates 4-ndast algkooliklassist. Ise sugune tunniplaan on koolitöö jaoks talvel, isesugune suvel. Raamatus ei puudu seletused ja nõuanded kuidas klasse ühendada, kuidas klasse kombineerida jne. See on painduv ja liikuv tööplaan, kuna meie oma selle vastu on kehasatunud keskendus (tsentralisatsioon). Seda taipab nähtavasti ministeerium isegi ja katsub oma igaaastaste korraldustega tunnikavade tarvitusele võtmise kohta asjasse parandusi tuua. Korraldustes seisab iga aasta lause: Koolid võivad tunnikavas vähemaid muudatusi ette võtta, kuid need käivad läbi kahekordse kontrolli esiteks peab koolivalitsus need muudatused hääks kiitma ja teiseks haridusministeerium nad kinnitama. Nii siis läbi kahe koja süsteemi. Kui see ehk teine koda muudatusi (vähemaid) ei fikseeri, jäävad nad teostamata. Ja tegelikus elus tuleb see tihti ette. Ma arvan, tunni ühe aine küljest eraldamine ja teise külge liitmine on vast kõige väiksem muudatus tunnikavas. Üks näitus ligemast minevikust, kuidas selle „väiksema“ muudatuse käsi käis.

Mul jääb veel mõni sõna ütelda üksikult mõne õppeaine kohta ja siis esineda kokkuvõtetega.

Oskusainete hulka kuuluvad nagu teada joonistamine, käsitöö, võimlemine ja laulmine. Nende hulka kuulub, arvan ma, läie õigusega ka matemaatika. Mõnele ehk kõlab see võõrastav, kuid kui arvesse võtta, et matemaatika õpilasi varustab — ta õpetab neid mõõtma, rahadega ümberkäima, arvet kasutama tegeliku elu ülesannete juures ja et tema metoodilise käsituse juures pea rõhk oskuslise peale langeb, siis oleme õigustatud teda oskusainena võtma.

Joonistus on üks tähtsamaist, kui mitte kõige tähtsam, õppeaine algkoolis.

Ei ole ainet, ka usuõpetus ja ajalugu kaasa arvatud, mille õppimisel lastel ei tuleks ennast joonistamise abil väljendada. Iga ainet tuleb käsitada kriit näpu vahel. Siit selle oskuse eriline tähtsus ka õpetaja jaoks. Sellega, rehkendab joonistuse kava kokkusäädja; see on, nagu ju eelpool tähendasin ainukene aine terves raamatus. Kus ainete liitumise tarvidust teiste ainetega nõutakse ja mitte ainult et nõuta, vaid ka tegeli Dreesdenis, Hamburgis teostatakse. Paljudes saksa koolides on joonistus kui iseseisev õppeaine tunnikavadest kadunud, joonistamine ise aga esineb seda lugevamine — koguõpetuse puudumata elemendina.

Õppekava peab silmas, et joonistamise ülesanne on ka kunstimaitset arendada kunsti meelt kasvatada. Selleks rõhutab ta iga klassi haru juures kunstitööde vaatlemise, õppekavade tarvidust.

Kui kavale midagi ette heita, siis vast ainult meie kavade üldpuudust — tema ülitäielikust. Kui palju harjutusi ja mis laadi harjutusi nõuab kava esimese ja teise klassi seitsme ning kaheksaastastelt lastelt. Kui palju asju tuleb neil kava nõudel joonistada! Ei puudu isegi harjutused pahema käega esimeses klassis.

Käsitöö haruneb neljandast klassist pääle kahes sihis — kevadeks poeglaste ja tütarlaste käsitööle — ainuke paenduvuse ilmutus meie kavade seismises konstruksioonis. Ühes sellega aga ka raske komistamise kivi tunnikavade kokkuseadmisel segakoolides. Kavast on kergemini täidetavad koolis tema ühised osad poeg- ja tütarlastele s. o. saviööd, pappööd ja lõngatööd. Niisama ka nõuded tütarlaste käsitöö kohta vanemais klassides, kuna need iseäralisi ruume ei nõua ja kergesti teostatavad on harilikel klassi ruumis. Halvem on aga lugu käsitööga poeglastele vanemais klassides s. o. puu- ja metallitööga. Need nõuavad oma jaoks erilisi ruume ja sissesäädet. Aga paljudel koolides on need meie juures olemas? Tallinas pole senni ajani metallitöödega allgust teha saadud; Ja vaevalt on mujal lugu parem.

Samuti on lugu vist ka majapidamisega, mida seletuskiri loengute näol viimases klassis käsitada soovitab.

Algab käsitöö kava savitöödega I klassis. See on õige ja otstarbekohane, sest savitööd arvatakse tõesti laiemale kasvatusliste abinõude hulka, nagu seda seletuskiri õieti tähendab. Tema on lihtsam, ja huvitavam kui joonistamine, sest ta tegutseb vormis, keha vormides, ja sellepärast on küll arusaadav, miks mõned saksa kasvatusaadlased temast joonistamise eelkursuse teevad. Kahjuks on aga voolimine koolidesse senni veel vähe teed leidnud. Ka ei leia „saviga plakerdamine“ laste vanemate juures suurt poolehoidu. Palju rohkem armas-

tatakse ja tehakse koolides papptööd. Need etendavad koolinäitustel ikka juhtivat osa. Kuid viimastel pole seda harivat väärtust, mis savitööl, sest papp ja paber pole kaugelki nii painduv ja väljendust võimaldav materjal nagu savi. Päälegi kipuvad õpetajad kõiki neid sadandeid asju valmistama, mis kavas ülesloetud, mille all kannatab aga töö puhtus ja maitserikus. Tekib vastolu tegeliku töö ja seletuskirja õieti ära tähendatud juhtmõtte vahel: „Mitte asi, vaid töö iseenesest on siin kasvatusliselt seisukohalt pääotstarve“.

Asetäitja õpetaja lahkumismeeleolu.

A. A. Merekalda.

Tühi on klassituba. Õudselt kõmisev kaja, kui astud. Nad läksid siit terveks suveks — ei — sulle terveks eluajaks enamasti.

Miski katkes, kärises, miski sai nagu valmiks ja vabanes ning kanti ja pillati laiali mingist võimatust jõust.

Nii üksikult mahajäetuna tundub nagu vanal jalakal Kauniste mäel sügisel pääle lehtede ja lestade varisemist kesk nukral läbipaistmatul sombus sügisudu...

Muuake, kui võite, kuid mulle on tänane päev suurimaks kurbuste pühaks, mida kunagi elus tunnud.

Küsite: kuidas see võimalik? Vabaned tüütust närve söövast klassitööst: kaheksakümneks lasti, milu jaoskonda, ja sa ei hõiska õnnest, sa ei hüppa rõõmust ühes voogava kevadega!

Ei mõista, et lea tõesti isegi selle põhjusi. Hüüate: „Miski sul logiseb — oled läbi põlend juba — see on kõik“. Võib olla, kuid mu hinges hõõgub siiski täna veel nii kuum-magus, nii kohisevalt väljatikkuv kurbus. Kõik mu kinge pind oleks nagu segamini kistud, välja kärutades neid siit lahkunuid. Tuhanded juured ja juurekesed olid meid sidunud, märkamata minusse kasvanud. Nüüd alles tunnen seda, nüüd kus viimane neist siit läind, nüüd kus enne sumisev ja rõkkav klass korraga surnud, tühi, õudne; vaik kui tundmata võõraste haudkabel, kel pole hoolitsemas omakseid. Ja need kirstude read siin kõik nii õiges joones. Kui nad oleks segi, nagu

enne vahest õhtuti, ei tunduks nii kalgina, nii raudselt rõhuvana.

Liigun nende vahel: siin ja sääl on sala sissekriipsutatud mõne õpilase nimetähed. Nagu pehmuks, nagu tuimuks mu hinge vermelisel pinnal punetavad kriimud. Nii mõnelgi kohal seisatan, kaua seisatan ja tuletan meele kõnelusi selle näokesega: Kuidas need, siit vaatavad silmakesed vahest tumesinised, kippusid uppuma ükskõiksuse ultu, enamasti aga särased, isegi niiskused vahest nagu vargsi, mitte kareda ja okkalise hirmu hammustusel, vaid kiirgava siidväruse pehme tundmuse laine sissevilksatusel lapse hingekese pühamaisse paiku, puhtamaile, valgemaile tagamaile; murdudes, peegeldudes milmevärvselt ja siis aegamisi vajudes — uppudes! — Kuid jäljeke temast jäi.

Neid näokesi tahaks endas kustumatult alles hoida, kõiki alles hoida, kuid vahetumalt raspeldaw hall eluvool hõõrub nad enamuses. Ainult siis, kui kopsatades lanseb miski mälestuste tahvile, mis seotud selle näokesega, siis pudeneks nagu tolm korraks neilt joontelt. Kord vilksatavad ammu möödunud mälestuste lindil need silmad need näojooned.

Eluteel, kui aegade jooksul kujud ju kustunud muidugi mõne üksiku neist kohtad, vastu tulles või mööda minnes, siis tundub, kui liiguks eesriie kuski hinge tagukambri uksele, kuid ta vajub tagasi, ta enamasti liigub ainult lubades, kergib

mõnikord alles siis, kui kaugus meid lahutab, millele järgneb piste põues, tuksatus kaelas, niiskus silmis:

*

Ma hüüaks teid tagasi! — Ma tahaks täna, tahaks praegu teid veel näha, kõiki koos näha, tahaks teiega teisemalt lahkuda, kui oli möödunud lahkumine.

Teisemalt, südamlikumalt ja soojemalt saadab õige isa oma poja ja ema tütre elu areenile. Teisem oleks pidand olema ka meie lahkumine. Ta oleks pidand, kuid ei sündinud sarnasteks sõnadeks, ei kujunend niisugusteks piltideks, kui see keev koha siin mu rinnas.

Tundmused sarnased kui praegu, liiguvad siin küll juba eile õhtust saadik, nad on viimastel tundidel ainult süvenend, kuumenend. Nad tärkasid, kui mängumurult möödudes leidsin sääl rahul lebamast laptupalle ja käppi, mis harilikel õhtuil villed pektuna vaheta vihisedid õhus, maa tümisedes jooksvaist lastest, lai mõisa õu rökkas kilkamistest.

Siis aga seisid ja istusid nad nii kõnnis nii vagustena loodeneva päikese punas magadistoa lävel; muist liikusid sõnatuis salgus tiigiaias; nagu oleks neile konnade kontsert korraga äärmiselt huvitav. Ka neis kuumas miski, neid paelus miski, nende palgeil lehvis midagi vanaimlikku-tõsisist.

Tõesti tuhat korda parem oleks olnud sootu sõnata lahkumine, oleks ära jäänd see hall labasus, isegi trööstiv vale äpardanule, et need väiksed vead olla kergelt parandatavad, sest elutee käib enamusel vinta-vänta ühel ja teisel ajal, mille pääle mu sisemas protesteeris: „Kergesti! — Eks paranda siis enda väiksed vead, mis tehtud või tege-mata — kergesti!“ — Kogelesin, kuid püüdsin rahustuda seega: need siin on ju kevadnoored, siitked, visad läbi põle-matud suvepalavustest, purematud sügis-halladest. Kevadnoored, küllap suudavad, paljugi muud suudavad võita. Siin oli ju neile jaam selleks jõudu koguda, süsi võtta; sulle aga väike pooljaamake mõneminutilise peatusega sihita sõidul — teadmatusel!

Siin sõlmusid sidemed, siin nad ka kärisesid, jättes haavu paranevaid ja paranematuid.

„Elutee käib vinta-vänta, ühele ühel teisele teisel ajal.“ — Ka kurbust võib nautida, isegi rahuõudust temast leida. — Hää tervis! — seltsimehelikud kaasteeni-jad, jumalaga ruumid, jumalaga õul! — Möödarännakul vahest, kui lubate, hei-dan pilgu teie poole, et tunda magus-valusat forget põues, tuksatust kaelas, niiskust silmis. — Läbilõigatud on viim-ne köidik. Olen jälle talvisel teel.

Üleriikline loodusloo ja maateaduse kongress

E. Martinson.

(Järg).

Loodusloo sektsiooni koosolek 5. aprillil.

Poska-Teiss esineb referaadiga:

„Elava koe kultiveerimine väljas-pool keha ja selle tagajärgedest hüstoloogiliseks uurimiseks“.

Referaat ilmub „Looduses“, mida loeb loodetavasti suurem osa loodusloo õpe-tajais, mispärast siinkohal ära jääb refe-raadi edasiandmine.

Järgnewad

läbirääkimised efekantud referaa-tide üle ja resolutsioonide vastu-võtmine.

J. Käisi referaadi kohta:

„Töö printsiip loodusteaduse õpe-tamisel“
võetakse vastu järgmised resolutsioonid;

1. Meie uue kooli töökoolile lähen-damise mõttes tuleb loodusloo õpetami-sel töö printsiip kavakindlalt teostada, meeles pidades, et see on teataval mää-ral võimalik ka viletsais töötamisoludes.

2. Õpetajate organisatsioonid võtku oma ülesandeks välja töötada kohastele oludele vastavad looduse vaatlemise kavad.

3. Kooliaedade korraldamine nii lin-nas kui ka maal on pedagoogiline nõue, mis viibimata täitmist nõuab.

4. Tuleb rohkem rõhku panna elusa looduse vaatlemisele, eriti taimede kasvatamisele, koolis ja õpilaste kodus.

5. Õpetajate edasiharimiskursusil tuleb käsitada töö printsiipi loodusloo õpetamisel.

6. Iga kooli juures peab tingimata korraldatama eriklass loodusloo õpetamiseks.

7. Õpetajate edasiharimiskursuste korraldamine sündigu õpetajaskonna organisatsioonide kaastegevusel.

G. Reiali referaadi kohta:

„Loodusloo õppekavad algkoolis“

võetakse vastu järgmised resolutsioonid:

1. Tunnistades praegu maksvad algkooli loodusloo õppekavad vastuvõetavaks põhimõtetes täies ulatuses, loeb kongress soovitavaks nende revideerimise aine järjestuse ja jaotuse mõttes, kus juures — silmas pidades koolil tarvitada olevat aega — tuleks kaalumisele võtta mõnede küsimuste ülekandmine kavast seletuskirja. Küsimuse lõpulikuks lahendamiseks tuleks võimalikult mitmekülgse koosseisuga asjatundjate komisjon kokku kutsuda.

2. Praegune loodusloole määratud tundide arv on minimaalne.

3. Loodusloole antiagu terve tund ka neis koolides, kus ühe õpetaja juhatusel kaks klassi töötavad.

P. Kogermanni referaadi kohta:

„Keemia õppekavad“

võetakse vastu järgmised resolutsioonid:

1. Keemia ühes mineraloogiaga peaks esinema tunnitabelis iseseisvana aienä, 2. Sennistes kavades ettetulnud keemia ja mineraloogia tundide arvu tuleks suurendada.

3. Keemia õpetamist tuleb alata 7. õppeaastal.

4. Keemia õppekavas tulevad ette näha praktilised tööd õpilastele.

5. Et võimaldada keemia ja mineraloogia tundide arvu suurendamist, tuleks loodusloo üldine tundide arv keskkoolis humanitaar — ja reaalarhus suurendada kahe tunni võrra teiste õppeainete arvel.

A. Reebeni referaadi kohta:

„Loodusteadlikud õppekäigud“

võetakse vastu järgmised resolutsioonid:

1. Loodusteadlikud ekskursioonid on tingimata tarvilik element loodusloo õpetamisel.

2. Aine õpetaja peaks aasta jooksul igas klassis vähemalt ühe pikema (3 — 5 päeva) ja 15 lühemat (1 — 3 tundi) ekskursiooni korraldama.

3. Igal ekskursioonil olgu kindel siht ja võimalikult igal õpilasel oma ülesanne. Ühel õpilasel oleks ülesandeks ekskursiooni käiku kirjeldada, mida teised õpilased järgnevas tunnis ekskursioonile täiendavad oma muljete ning tähelepanekutega.

4. Ekskursioon ei ole mitte õppetund looduses, vaid eestkätt uute muljete ja tähelepanekute kogumine.

5. Ekskursioonide korraldamisega ühenduses olevad faktilised kulud olgu tasutavad.

6. Ekskursioonide läbi eriti tekkind kulud tasutagu kooli ülalpidaja poolt võimalust mööda ka õpilasile.

H. Männiku referaadi kohta:

„Suguelu momendid loodusloo tundidel“

võetakse vastu järgmised resolutsioonid:

1. Suguelu bioloogia tuleb põimida loodusloo kavasse samal kujul kui organismi iga teine füsioloogiline talitus. Eripäätükina võib teda vaatlusele võtta keskkooli vanemais klassides. Suguelu kasvatuse peab kuuluma kooli üldisesse kasvatuskavasse.

2. Seminaarides ja ülikoolis tuleb tulevastele õpetajaile anda vastav ettevalmistus.

3. Olevaile õpetajaile luua võimalus tutvuda suguelu normaal- ja patoloogiliste nähtuste käsiluse meetodikaga.

4. Seksuaalpedagoogilised ja seksuaal-leetilised küsimused nõuavad rutulist lahendamist nii hästi teoreeriliselt kui ka meetoodiliselt, millise algatuse oma päale võtaks õpetajate keskkliit ja selleks katsuks kokku kutsuda võimalikult mitmekülgse koosseisuga asjatundjate komisjoni.

J. Kalkuni referaadi kohta:

„Karskusõpetus looduslootundidel“

võetakse vastu järgmised resolutsioonid:

1. Loodusloo õpetaja on kulse poolest kohustatud vastavail tundidel positiivset karskusõpetust andma ja seda igakülgsest käsitama.

2. Loodusloo õpetaja käsitusel ei või karskusõpetus üldse omada sihilikkuse jumet.

3. Tuleb kategooriliselt nõuda, et õpetaja ise oleks täiskarsklane, vastasel juhul sel tuleb möödapäasematuks lugeda nõue

et ta oma teguviisi vastuvaidlemata paheks tunnistaks.

H. Roos teeb ettepaneku, et kõik täiskarsklased ja need, kes kongressist pääle täiskarsklasiks jäävad, endid sekretariaadis registreeriks, kuna need, kes registreerima ei tule mittekarsklasiks tulevad lugeda. Ettepanek lükatakse tagasi.

Maateaduse sektiiooni koosolek 4. aprillil.

A. Parts esineb referaadiga:

„Uuemad voolud maateaduses“

mis „Kasvatuse“ 6. numbris ilmud. Pärast läbirääkimisi võetakse vastu järgmised referendi poolt esitatud resolutsioonid:

1. Maakera regionaalsel vaatlusel esiplaanile nihutada põhjuslikud suhted maastikulistele teguritele, nende rühmade ning miljöö vahel.

2. Üllitarvilik on tutvumine loomulikkude miljöödega. Nad olgu rahuldatud vähemalt ühevääriliselt poliitiliste üksustega.

3. Abiteadusi käsitades piirduda võimalikult lühikese ja ülevaatliku mateemaatilise-füüsikalise introduktiooniga, et võita aega puhtgeograafia õpetamiseks.

4. Füüsiograafia käsitamisel ei saa mööduda M. Davise viljakast ja suurejoonelisest tsüklide printsiiibist, mis õpilasile baasiks morfoloogias.

5. (Kaudne) Opetaja ja õpilaste ülesande kergendamiseks tuleb geograafilise nomenklatuuriga tutvustada, nimede tähendust põhjustada maaala tunnustega.

A. Tõllasepp esineb referaadiga:

„Meteoroloogilised vaatlused“

mille järele järgmised referendi poolt esitatud resolutsioonid vastu võetakse:

1. Enne õppekavade lõpulikku vastuvõtmist tuleb meteoroloogia õppekava kokku säada ja üksikasjalisemalt üksikute õppeainete vahel ära jaotada.

2. Koolidele õppeabinõude muretsemiseks tuleks ka meteoroloogilisi vaatlusriistu muretseda.

3. Soovitav on, et kõigis koolides oleksid ühesugused vaatlusriistad. Selle teostamine on võimalik ainult siis, kui riistade muretsemise võtaks oma pääle meteoroloogia büroo, nõnda et bürool oleks ladu, kust koolid võiksid tarvilikke riistu saada.

4. Kongress avaldab soovi, et meteoroloogia büroo aitaks koolides vaatlusriistade toimetada ja selleks muretses juhatuskirju, tarvilisi plankette jne.

5. Koolide raamatukogude asutamisel ja nende täiendamisel tuleks meteoroloogilisi kirjandusi toetada.

õ. Soovitav, et haridusministeerium võtaks oma pääle koolidele tarviliku meteoroloogilise kirjanduse kirjastamise, mis ei leia kirjastamist eraettevõtte poolt. Esimeses järjekorras tuleks kirjastada pilvede atlas ja üldine juhatuskiri meteoroloogiliseks vaatlusiks.

D. Koppel esineb referaadiga:

„Maateaduse õppeabinõud“

mis ilmud „Kasvatuse“ 6. numbris. Võetakse vastu referendi poolt esitatud resolutsioonid:

1. Üleriikline loodusloo ja maateaduse õpetajate kongress konstateerib, et enamal jaol koolidel puuduvad kõige vajalisemad õppevahendid ja et nende valik mitte igakord päris õnnelik pole, siis on tarvis:

a) Kokku säada kõige tarvilikumate ja soovitamata õppevahendite nimestik, millega õpetajad peavad tuttavad olema;

b) paluda koolivalitsusi ja kohustada õpetajaid neid koolile muretsema;

c) paluda haridusministeeriumi endise eeskuju järgi korraldada geograafia õppevahendite soetamis kursusi ühes loodusteadlikkude õppevahendite soetamiskursustega.

2. Haridusministeeriumi juures tuleb moodustada komisjon, kes hoolitseks mõnede õppevahendite turule toimetamise eest, leiaks autorid ja kirjanikud, eriti kooliatlaste, kaartide, reljeefide, pilptide, kodumaa pildialbumite, geograafilise kirjanduse (lugemikud) jne. suhtes.

3. Asjade loomulikud kollektioonid — kodumaa kiviliikide ning taimede kogus — tulevad koolidel enestel muretseda.

4. Kooli ümbruse reljeefkaart tuleks õpetajal enesel valmistada.

5. Igas linnas olgu vähemalt üks koolikino, mida tarvitatakse vaheldamisi.

A. Janson demonstreerib udu-pildiaparaati ja selgitab selle kasutamise võimalusi koolis.

Järgneb J. Kentsi referaad:

„Maateaduse õppekavad.“

Referaat on ilmund „Kasvatuse“ 6. numbris, mispärast ta sisu ettekanne siinkohal ära jääb. Referent esitab vastuvõtmiseks järgmised resolutsioonid:

A. Algkooli maateaduse kava suhtes:

1. Praegused algkooli maateaduse kavad vastavad üldjoontes maateaduse meetodika ülesannele.

2. IV ja V klassi kavades tuleks leha mõni redaktsiooniline parandus ja V klassi kava suhtes „seletuskirjas“ rõhutada, et üldise maateaduse mõisted läbi võetaks võimalikult käsikäes maateadusega.

3. VI klassi kavas tuleb läbi viia suurem meetodiline ühtlus. Euroopa ülevaade tuleb koondada kas riikliste või suuremate loodusliste üksuste järgi. Suurem tähelepanu tuleb anda Fenoskandiale, Briti saarestikule, Kesk- ja Ida-Euroopale. Revideerimisele tulevad võtta kodumaa geograafilised maastikud.

4. Rohkem kui seda senni on tehtud tuleb „seletuskirjas“ rõhutada seinakaardi ja kaardistiku (õppealase) kui maateaduse tähtsama õppevahendi tarvitamist.

B. Keskkooli maateaduse kava suhtes:

1. Maateaduse ülesanne keskkoolis ei ole mitte ainult anda õpilastele selget pilti maakerast kuni inimsoo eluasemest, tema elust ja suhetest teiste ilmaruumi kehadega, vaid pigemini õpetada aru saama geograafilisest olenevuse printsiibist ja praegusaja kultuurgeograafilistest oludest.

2. Selleks esineb maateadus sundusliku õppeainena humanitaargümnaasiumis ja teistes temale sarnanevais keskkooli harudes I kuni IV klassini (inkluüsiiv), realgümnaasiumisaga kõigis klassides.

3. Keskkooli kahes esimeses klassis on mõlemas harus ühtlane kursus: I kl. välisilma jaod ja üldisest maateadusest üldteated maakerast ja kivikond, II kl. — Euroopa ja üldist maateadust vesikond.

4. Humanitaarharus on: III kl. — Eestimaa ühes lühikese võrdleva majandus- ning kaubandusgeograafiaga ja üldisest maateadusest õhkkond, elukond (taimkond ja loomkond) ning antropogeograafia, IV kl. — kosmograafia (astrofüüsiline osa), kartograafia ja maateaduse kokkuvõte.

5. Reaalharus (esitab E. Markus): III kl. — õhkkond, taime- ja loomageograafia, inimgeograafia; IV kl. — majandusgeograafia, Eesti; V kl. — täienduspäätlükid.

6. Keskkooli maateadus, eriti keskmistes ja vanemais klassides, tugegu võrdleva meetodi, igasugu näitlikkude vahendite käsitamise ja laialise õpilaste isetegevuse alusele.

7. Selleks tulevad soetada iga keskkooli juure maateaduslikud õppeklassid ehk kabinetid.

Lisaettepanek: Maateaduse tundide arv keskkoolis on: 1) I ja II kl. — á 2 tundi nädalas; 2) humanitaarharus: III kl. — 2 tundi, IV kl. — 1 tund; 3) reaalharus (E. Markusse ettepanek): III ja IV kl. — á 1 tundi, V kl. — 1 tund. Kosmograafia tunnid ei ole selle juures arvesse võetud.

Kaasreferendina räägib E. Markus keskkoolide reaalharu maateaduse õppekavast. Leiab, et ei ole õige lahutada erigeograafiat üldgeograafiast, sest esimene põhjeneb viimasele. Geograafia õpetus keskkoolis peaks olema rajatud maastikulisele printsiibile, kuid selle läbiviimist takistab asjaolu, et maastikuteadus on alles lapsekingades.

Referaadile järgnevad läbirääkimised, mille järele referentide poolt esitatud resolutsioonid vastu võetakse.

Maateaduse sektsiooni koosolek 5 aprillil.

5. Kass esineb referaadiga:

„Õpilased maateaduslike kaarte joonistamas.“

Referent esitab järgmised resolutsioonid:

1. Joonistamine on maateaduse õpetamise juures soovitatav kui kaasaitav näitlikkuse abinõu selgemate efekujutuste suurendamiseks üksikasjalist ja ühtlasi kindlamaks tungimiseks kartograafilistesse piltidesse.

2. Õpilaste maateaduslik joonistamine ei tohi olla mehhaaniline kopeerimine, vaid iseseisev joonistamine, mille kaudu saajakse kätte kindel siht.

3. Joonistamine seisku iseloomulikute ja tähtsamate osade kujutamises, joonistused olgu lihtsad ja pandagu tähele selleks tarvitatud aega.

4. Rohkem kaardi lugemist ja vähem puht kartograafilisi joonistusi.

5. Joonistus ja seletus käigu käsikäes, üks läiendagu teist.

6. Õpilaste maateaduslikkekaarte peab hindama mitte kunstilise väärtuse vaid sisu järgi.

7. Mälestuse järgi joonistamist tarvitagu võimalikult vähe, see sündigu ainult niisuguste pindalade kohta, mille iseloomuga õpilased tutvusid täitsa põhjalikult ja alles pärast täpsemat kaartide vaatlust.

8. Tuleks eeskätt soetada koolidele hädad eestikeelsed õppeatlased ja seinakaardid.

Referaadile järgnevad läbirääkimised, mille järele referendi poolt esitatud resolutsioonid vastu võetakse.

K. Kisand esineb referaadiga:

„Maateaduslikud õppekäigud,“

mille puhul pärast läbirääkimisi järgmised referendi poolt esitatud resolutsioonid vastu võetakse:

1. Arvesse võttes ekskursioonide suurt tähtsust ja paratamata vajadust geograafia ja koduloo õpetamisel, tuleb anda ekskursioonidele kindel koht õppekavas.

2. Õppekäik tuleb ette võtta harilikul koolitöö ajal; päev, millal korraldatakse õppekäik, peab vaba olema muistõist.

3. Õppekäigust (ka pikaajalisest) osavõtmine on sunduslik kõigile õpilasile.

4. Ekskursioonil olgu kindlad ülesanded ja varem ettevalmistatud.

5. Õpetaja ise peab ekskurseeritavat kohta põhjalikult tundma, peab ennast põhjalikult ette valmistama ja töökava kokku säädma, milles olgu kindlaks määratud õpilaste tegevus õppekäigul.

6. Õppekäigu eesmärk ja ülesanded ei tohi olla liig laialdased.

7. Õppekäigule minnes peavad õpilasile teada olema õppekäigu ülesanded ja töökava.

8. Õppekäigu materjaal ja muljed tulevad hoolega läbi töötada, neid ära kasutades kooli muuseumi korraldamiseks.

9. Tuleb kokku säada pikemaajaliste õppekäikude kava, kus ära tähendatud olgu õppekäiku marshrut, peatuskohad, tootmis- ning liikumisvõimalused.

10. Tuleb korraldada kodu tundmise kursusi, kus antaks praktilist ettevalmistust õppekäikude korraldamiseks ning juhtimiseks.

Üldkoosolek 5. aprillil.

Koosoleku avab O. J. Kiesel kell 9²⁰ hom. Järjekorras on mag. Peterseni referaat:

„Estlands Tierreich.“

Oli aeg, millal kõik Põhja-Euroopa oli mere all, s. o. ta oli mere põhi. Ei ole väga kaua tagasi, kui veel Saaremaa, Hiiumaa ja teised meie saared mere põhjaks olid. Selle järele tuli jääaeg, kus terve Põhja-Euroopa jää all oli. Referent selgitab lähemalt jääaja tähtsust ja tema tagajärgi. On kindlaks tehtud, et maapind Euroopas ühes kohas tõuseb, teises vaob. Loomariigi esitajad (Joldia, Ancyclus, Litorira) näitavad, et kliima sel ajal oli võrdlemisi soojem. Referent on Peterburi Loodusuurijate Seltsi ülesandel uurind loomastikku Islandi saarel, Öhtu-Siberis, Uraälis ning Põhja-Venemaal ja on leidnud, et neil maaaladel ühed ja needsamad loomad ette tulevad. Ka Põhja-Ameerikas leidub samu loomi, mis Euroopaski. Sellest võib järeldada, et need maaosad on kord ühenduses olnud.

Järgneb J. Annussoni referaat:

„Õpetajate ettevalmistus ja teadmiste täiendamine.“

Kooliuuenduse seisukohalt on õpetajate kutsehariduse tõstmine esimese järgu tähtsusega küsimus. Referent pooldab Sprangeri vaateid, kes inimesed 6 tüüpi liigitab: 1) teoreetiline tüüp, keda iseloomustab objektiivne teadmiste tung, 2) fantastiline tüüp, s. o. kunstnik, 3) usuiline, 4) sotsiaalne, keda juhib inimesearmastus ohvrimeelsus, 5) majanduslik, keda juhib kasu saamine, 6) võimu inimene, kelle püüdeks on teiste tähtmist omale alistada. Puhtal kujul neid tüüpe harilikult ei leidu, küll aga on inimese juures ühe või teise tüübi omadused domineerivad. Hääd pedagoog kuulub ahriilikult sotsiaalsesse tüüpi. Õpetajaid ettevalmistavatel asutusel tuleks seda silmas pidada. Harilikult püütaks aga õpetajais välja arendada universaalset inimest. Referent esitas järgmised põhilauseid:

1. Õpetajate ettevalmistus peab vastama õpetaja elukutse ja õpetaja võimalise tüübi iseäraldustele ning võimaldama temas olemas olevate annete ajakohast arenemist. Õpetajate ettevalmistus võib süncida kas õpetajate seminaaride, ta-

lises keskkoolis, kus ühtlasi antakse tehnilist ettevalmistust, või harilikus keskkoolis, millele järgneb tehniline ettevalmistus eriõppeasutustes. Ühel kui teisel juhtumisel peab asutuses valitsema õpilaste tüübi kohane õhkkond ja töökorraldus.

2. Õpetajate ettevalmistuste õppetegevuses tuleb loobuda sennisest aine killustamisest; peab võimaldama õpilasile nende teoreetiliste huvide kohast koonustumist. See nõudmine on maksev nii seminaaride kui ka kursuste kohta. Õpetajate ettevalmistusasutuste teoreetilise ulatuse määramisel tuleb loobuda nõudmisest algkoolis klassisüsteemi täielikult maksmata panna. Viimane oleks mõeldav ainult esimesel õppeaastail ja siingi tagbekorral piiratud kujul.

3. Teadmiste täiendamisel tuleb käia sama teed. Tuleb nõuda algkooli õpetajalt umbes keskkooli kava tundmist, selle juures aga võimalust anda kursusel teatud erialadel esineda. Töötavate õpetajate juures on nende vaimline tüüp välja kujunenud: kursused suudavad ainult osaliselt seda parandada, mis endise kasvatus läbi tegemata jäänd.

Kõigekohasemaks täiendusvõimaluseks tuleb pidada töötamist õpetajate ettevalmistusasutustes ja ülikoolis, kus tuleb võimaldada õpetajatele osa võtta üksikuist kursustest ja tegelikuist ettevalmistustest. Eriti tuleb soovitada, et ülikool ei peaks oma ülesandeks mitte ainult teadusliku töö vastu ettevalmistamist, vaid et ta muutuks muu seas ka õpetajate — eriti keskkooliõpetajate — ettevalmistusasutuseks selle sõna laies mõttes.

5. Sütt esineb referaadiga:

„Koduloo õpetamisest“.

Rõhutab koduloo sidet teiste õppeainetega. Kodulugu nõuab vaatlemist, selleks õppekäigud, vabaõhtutunnid. Terav vaatlemine kõvendatakse käetgevuse läbi, selleks voolimine ja joonistamine. Õpetaja peab kodu tundma ja oma uurimistega kodu vastu huvi äratama ka ümbruskonna elanikkudes.

Üldkoosolek 5. aprillil.

J. Annusson avab koosoleku kell 2 p.

E. Jaakson esineb referaadiga:

„Keemiaedusammud XX aastajal“, mis „Kasvatuse“ 5. numbris ilmud.

Järgneb

resolutsioonide vastuvõtmine.

Pärast läbirääkimist, kus G. Ollik tähelepanu juhhib J. Käisi juhatusel toimepandud õppevahendite valmistamise kursusele ja rõhutab J. Käisi teeneid loodusloo õppekavade kokkusäädmisel ja loodusekaitse määruste alal, ja A. Kärk jõulukuuskede tarvitamist hukka mõistab, võetakse vastu ühel häälel J. Käisi poolt esitatud resolutsioonid:

„Õpetaja ülesanded kodumaa looduse uurimises ja tema kaitses“.

I kodumaa uurimise alal.

1. Loodusloo õpetamise keskpunktiks ja lähtekohaks peab olema kodumaa loodus. Selle ülesande täitmiseks peab õpetaja ise kodumaa loodust tundma; ta peab kodumaa uurija olema, ilma milleta ei oleks loodusloo õpetamisel koolis kindlat põhja.

2. Kooli kodumaa-muuseumi loomine käigu uurimistööga käsikäes.

3. Õpetajate organisatsioonid peavad õpetajatele kodumaa uurimistöös abi pakuma ekskursioonide ja loengute korraldamisega. Haridusministeeriumil ja kooli ülalpidajail tuleks kodumaa uurimist õpetajaskonna kaudu aineliselt toetada, selleks eelarvesse tarvilisi summasid üles võttes, kirjanduse ja teiste uurimisabinõude muretsemiseks.

4. Õpetajate edasiharimiskursusil tuleb ka kodumaa uurimistöö ülesannetele tähtis koht anda.

II Looduse kaitse alal.

1. Kodumaa uurimisega on ligemalt seotud loodusekaitse mõte. Õpetaja seisukohalt on kõige tähtsam arendada seda mõtet koolitöös, eriti loodusloo tundidel ja ekskursioonidel, siis ka veel väljaspool kooli loodusekaitse seaduste andmise kasuks.

2. Esimeses järjekorras tuleb koguda korjamisel taimede ja loomade hulgalist hävitamist ära hoida, eriti siis, kui nad meie looduses harva esinevad.

3. Väga soovitada tuleb lindude toitmist talvel ja nendele pesituskohtade muretsemist kevadel.

4. Looduskaitse töö edenemiseks on tarvis selle pääle rohkem rõhku panna õpetajate ettevalmistamisel ja edasiharimisel.

5. Opetajate organisatsioonid peavad ka loodusekaitse oma ülesandeks võtma.

G. Vilbergi referaadi „Teadusliste oskussõnade soetamisest“ teesid loeb ette J. Käis (referendi puudumisel).

Haridusminister A. Veidermann arvab, et teesides avaldatud nõuded ülikooli eestikeelsete õpperaamatute ja professorite loengute keele kohta vagaks sooviks jäävad, sest et ministeeriumil võimata on neid lähemas tulevikus teostada.

H. Männik soovib haridusministriile kindlat kätt tarvitada eestikeelsete loengute nõudmisel.

J. Kalkun ja J. Kiivet vaidlevad referendi poolt soovitatud komisjoni poolt väljalõõtatud oskussõnade sunduslikkuse vastu.

Häälelõõtamisel võetakse teesid 2, 3 ja 4 referendi poolt esitatud kujul vastu, kuna 1. tagasi lükatakse ja J. Kiiveti poolt esitatud kujul vastu võetakse. Nii võetakse vastu seaduslikkude oskussõnade soetamise kohta järgmised resolutsioonid;

1. Sellekohaste komisjonide poolt väljalõõtatud oskussõnade tarvitamine on üldiselt soovitatav, muude oskussõnade tarvitajad on kohustatud kirjas ja kõnes oma oskussõnale juure lisama komisjoni oskussõna.

2. Haridusministeerium peab selleks samme astuma, et oskussõnad igas teaharuses võimalikult rutem välja töötataks, need trükkis avaldataks ja et nad oleksid kättesaadavad õpetajaile ja kõigile neile, kes tahavad teadust käsitada kõnes või kirjas.

3. Haridusministeerium peab selle eest hooldi kandma, et Eesti ülikoolil oleksid ka eestikeelsed õppe- ja õpperaamatud, mille järele üliõpilased — tulevased pedagoogid — võiksid oma studiumi lõpetada ja eksamil professoritele vastata. Ei või pidada loomulikuks, kui pedagoogid enne peavad võõras keeles ainet käsitama, siis selle mõttes eesti keele tõlkima ja siis vast õpilastele tükeldatuna edasi andma.

4. Haridusministeerium peaks — niikaua kui see tema võimuses — selle poole püüdma, et ülikoolis loetaks eesti keeles vähemalt neidki aineid, mis tarviliikud pedagoogidele.

Dr. L. Mahlstein — Männik esitab oma referaadi „Sugulise kasvatuse sihtidest“ teesid (v. „Kas-

vatus“ Nr. 5 lhk. 149 ja 150), mis vastu võetakse järgmiste parandustega:

1-ses punktis võetakse vastu sõnade asemel: „noorsoo suguelu lahendamiseks“ sõnad: „noorsoo sugulise kasvatamise lahendamiseks;“ 5-da punkti algusele lisatakse juure sõnad: „Tingimata tarviliikuks tunnistades täielikku sugulikku karskust noorsoole, kuid...“ (järgneb dr. Mahlstein — Männik'u resolutsioon).

J. Annusson esitab oma referaadi „Õpetajate ettevalmistus ja teadmiste laiendamine“ resolutsioonid.

E. Martinson arvab, et praeguse olukorra juures, kus ainult 2 kõnelejat poolt ja 2 vastu à 3 minutit kõnelda võivad, resolutsioonides esitatud mõtted aga väga tähtsad, ei ole otstarbekohane J. Annussoni ettepanekuid vastu võtta kongressi resolutsioonidena; paneb ette neid arvata kongressi lõõde materjalide hulka.

J. Annusson ühineb E. Martinsoni arvamisega, kelle ettepaneku ka kongress vastu võtab.

J. Käis kannab ette loodusloo sektsioonis vastuvõetud resolutsioonid, mis ka kongressi poolt muutmata vastu võetakse.

Kantakse ette maateaduse sektsioonis vastuvõetud resolutsioonid, mis ka kongressi poolt muutmata vastu võetakse.

Pääle selle võtab kongress vastu veel järgmised täiendavad resolutsioonid:

1. Võimaldada maateaduse õpetajaile alandatud hinnaga Eestis raudteel liikuda kodumaa tundma õppimise otstarbel.

2. Pöörata palvega Keskliidu poole, et ta korraldaks lähemas tulevikus üldriiklise maateaduse ekskursiooni.

3. Koolidele olgu võimaldatud vabariigi raudteedel õppereisideks prii sõit.

Haridusnõunik Ney arvab, et maateaduse sektsioonis vastuvõetud resolutsioonidest võiks ühe sellega osaliselt teostada, kui Harms'i „Väike Atlas“ täiendatult eestikeelses trükkis välja antaks. Üks kohalikkudest kirjastusäridest oleks nõus kirjastust oma pääle võtma. 20-kaarjiline atlas tuleks umbes 150 Em. maksma.

Kongressi büroo juhataja J. Kents teatab, et kongressist on osa võtnud: hääleõiguslikke; 428, sõnaõiguslikke. 144, kokku 572 liiget.

Järgmine üleriikline loodusloo ja maateaduse õpetajate kongress oisustatakse ära pidada 1925. a. suvel Tartus. Kongressi kokkukutsumine jääks Õpetajate Liidu hooleks.

Arvatakse soovitavaks kõigi õpelajate liitude ja ühingute juures loodusloo ja maateaduse seksioonid ellu kutsuda, et kongressil esitatud mõtteid ellu viia ja ka järgmiseks kongressiks küsimusi ette valmistada.

Kongress avaldab korraldavale loimkonnale tänu tehtud töö eest.

Kongressi juhataja J. Annusson rõhulab lõpukõnes üksmeelist tööd, mis avaldab kõigis õpetajaskonna ettevõtetes. Kongress lõpeb hümniga. Lõpp.

Meteoroloogilised vaatlused.

I loodusloo ja maateaduse õpelajate kongressil ettekantud referaat.

A. Tõllasepp.

Nüüd, kus koolide õppekavad on omandand kindlama ilme, on õieti hilja meteoroloogiast kõnelda, sest raske on nüüd meteoroloogiale õppekavas leida aset. Täna kuulsime, kuidas seletati, et maateadus on liiga kõrvaliste ainetega koormatud et tarvis oleks puhastöö ette võtta. Ei tea kas tõesti see puhastöö ette võetakse, kuid nõnda kaua kuni see tegematu, kuni nii väga milmed õppeained on maateadusse tungind, arvan, et sääl võiks ka meteoroloogiat ulualust leida, sest et temal palju ühist maateadusega.

Et koolides tuleb tegemist teha meteoroloogiliste nähtustega, selles ei tarvitse kahelda. Küsimuseks on ainult kuidas ja kudas meteoroloogiat õpetada. Olen arvamisel et meteoroloogia õpetamisel peab nõnda samuti, nagu teistegi ainele õpetamisel, algama kõige lihtsamaga. Et ühelt poolt meteoroloogia oma uurimisteks, tõe otsimiseks, vaatlusi tarvitab ja teiselt poolt paljud meteoroloogilised vaatlused õige lihtsad on, sellepärast arvan, et meteoroloogia õpetamist võiks vaatluste tegemisega alata ja seda juba algkooli esimestest klassidest. Iseenesest arusaadav, et esialgsed vaatlused peavad olema õige lihtsad, nõnda, et neid õieti raske on vaatlusteks pidada, vaid palju rohkem oleksid nad laste tähelepanu juhtimine meteoroloogilistele nähtustele, olen arvamisel, et seda ei saa kindla kava järgi teha, vaid tuleb otsida parajaid silmapilke ja juhusid.

Esimeseks ja kõige lihtsamaks vaatlusobjektiks võiks olla pilvitus. Pannes tähele pilvitus tuleks juhtida kõige lihtsamatele asjaoludele tähelepanu, nagu pilvituse võrdlevale rohkusele, värvile, liikumisele jne. Peab kõigest sellest hoiduma, mis vähegi raskem. Pilvitus tähele pannes tuleks loomulikult ka sademeid arvesse võtta, esialgu ainult sade-

mete kuju. Rõhkusest võiks ainult võrdlemisi kõnelda.

Teiseks vaatlusobjektiks oleks tuul. Ka siin peavad vaatlused õige lihtsad olema. Võiks ainult tuule võrdlevast tugevusest kõnelda. Tuule mõõlmiseks mingisugust mõõlmisriista tarvitada oleks varajane. Samuti ei saa ka tuule sihti mõõlmisriistaga määrata, vaid ainult ligikaudu, võrreldes endise tuulega.

Arvatavasti ei tee ka raskusi kõige lihtsamale valguse nähtuste tähelepanek.

Kui õpilased juba mõnda aega vähemalt aasta nende vaatlustega harjunud, siis võiks astuda sammu edasi ja juba põhjalikumalt neid nähtusi tähele panna. Pilvitus vaadeldes võiks juba pilvituse rohkusest kõnelda, pilvede liikumist arvesse võtta, pilvede kihtidele pöörduda tähelepanu jne. Tuule äärmääramine peaks sündima tuulelipu abil. Võiks juba tuule iseloomust kõnelda ja seda selgeks püüda teha, et tuul ei ole mitte ühtlane õhuvool. Valguse nähtusi kui ka sademeid võiks nüüd juba palju suurema hoolega tähele panna kui enne. Nendele vaatlustele tuleks lisaks veel õhuperatuur. Tarviline on, et igal koolil oleks termomeeter. Kulude kokku hoidmise mõttes oleks ehk soovitav, et koolil oleks minimum ja maksimum termomeetri asemel vähemalt Six termomeeter.

Kui õpilased on harjunud neid vaatlusi tegema, siis peaks järgmise sammuna õpilasi tutvustama meteoroloogiliste nähtuste ülesmärkimisega ja vastavate tabelite kokkusäädamisega. Sarnane tutvustamine võiks minu arvates kesta ühe õppeaasta. On õpilased nõnda samm sammult vaatlustega edasi jõudnud, siis ei tohiks enam raskusi sünnitada meteoroloogiliste vaatluste tegemine meteoroloogia teise järgu jaamade kava järgi.

Et teise järgu jaam praegu vähemalt 50.000 mk. maksab, ilma elavhõbeda baromeetrit, sellepärast ei ole loota et teda paljud koolid võiksid saada. Täielik teise järgu jaam peaks olema vähemalt põllutöö koolides. Seda meil senni aga kahjuks ei ole. Meteoroloogiliste riistade muretselisele tuleks pöörduda,

meteoroloogia observatooriumi poole, kes annab tasuta nõu ja juhatusi. Ka sarnasel korral, kui koolil on juba mingisugused vaatlusriistad olemas, tuleks lasta nad enne observatooriumis võrdelda, et teada saada kas nad vaatlusteks kõlblikud.

Kirjandus.

Kasvatusteadus.

M. Univer.

Kirjastus A. S. „Varrak“ Tallinnas 1929/21.

Motto: Ei ole hea, kui õpetaja praeguse aja teaduse piirides ei suuda vastata küsimuste peale, mida õpilased ette panevad. Veel halvemaks läheb lugu, kui õpetaja valesli vastab.

M. Univer, Kasvatusteadus lhk. 39.

Selle tööga on hra M. Univer tahtnud kasvatusteaduse õpperaamatu kirjutada, mis iseenesest on väga kiiduväärt püüd, sest oma eesti kooli loomisega on meil suur tarvidus häade õpperaamatute järele. Hää õpperaamatu kirjutamine ei ole kerge asi. Kes meie koolikirjandust ühe niisuguse tööga rikastab, on palju äärmiselt teenind.

Vaatame allpool vähe lähemalt, mis hra M. Univeri „Kasvatusteadusest“ arvata.

Juba see asjaolu, kuidas autor aine juure asub, läheb väga lahtu harilikust õpperaamatu käsitlusviisist ja ei vasta pedagoogilistele nõuetele. Autor arvab hääks enne kasvatusteaduslikkudest vooludest, kasvatusvahenditest, kasvatajast ja paljust muust kõnelda ja alles 1. ja 2. lõpus määrab ta kasvatuse mõiste. Selleks on ta Shestov'i „Научная педагогика и Русская школа“ lhk. 4 oleva definitsiooni mitte just tabavalt tõlkinud.

Pedagoogilisi voole kõige vanemast ajast meie ajani tähele pannes, leiab autor, et neid voole on kolm: 1) sõnakuulmise teooria, 2) harmoonilise arenemise teooria ja 3) teadusliku ehk süstemaatilise kasvatuse teooria.

Ei tea, mis võis siin jäotuse oluseks olla? Esimesed kaks teooriat näivad kasvatuse sihi ehk ülesannete järgi võetud olevat, viimane teooria aga oma põh-

jenduse järgi. Üksikute teooriate käsitlemisest peab küll ütleva, et nad väga ja väga pääliskaudsed on ja hulga valeteateid sisaldavad.

Võtame näiluseks Sparta kasvatuse. Mispärast on ta harmoonilise arenemise teooria alla paigutatud? Üldiselt on teada, et spartilased oma kasvatuse juures päärõhku sellele panid, et kasvataja kodanikke, kes tublid sõjamehed oleksid ja tõrkumata riigi sääduste alla painutaksid, kuna vaimline arenemine võrdlemisi vähe tähelepanu leidis.

Jesuittide kasvatusest kõneldes teeb autor nendele suurt ütekohut, kui ta lhk. 19 ütleb: „Otse tsüüniline kõlab mõnede õpetlaste tõendus, mis jesuittide teeneks arvab seda, et nad kooli väliselt hästi korraldasid, nagu: ruumid, õppeabinõud jne.“ Kas tõe rääkimine on tsüüniline? Iga erapooletu peab tunnistama, et see suur teene on, kui tol ajal, kus pea igal pool lapsed lämbund õhuga ruumides pidid viibima, jesuudid omad koolid hügieeniliselt hästi korraldasid. See on nende teene ja seda ei saa neilt isegi hra M. Univer võtta. Neil on aga pääl selle veel leisi teeneid koolipõllul niihästi õpetamises kui ka kasvatamises, nii et nende koolid omal ajal kõige paremateks loeti. Küllalt on vist, kui siin selle tähendame, missuguseid kiitvaid otsusi nende koolidest Bacon ja Descartes annavad. Esimene nendest ütleb, et varemine kooli praktikas midagi paremat ei ole olnud. Aastasada hiljemini kuuleme küll jesuittide koolidest juba laitvaid otsusi, nagu Leibnitz'i ja Voltaire omad. See tuleb sellest, et jesuittide koolid jäid teatavale edenemisastmele seisma, elu aga uued paremad koolid löi, nii et jesuittide koolitegevus ära iganes, aga et jesuudid oma koolitegevuse algul hääd on pakkund, seda ei

tohi ükski erapooletu salata. Autor eksib ka, kui ta ütleb, et jesuiidid sõnakuulmise teooriata kõige valjusega käsitasid. „Kollegiumide inspektorid ei tohi arvata“, kirjutab Ülem-Saksamaa provintsi eesseisja Bader, et nende autoriteet seisab selles, et lapsed täidavad iga nende päänikutamist, iga sõna ehk pilku. Ei, nad peavad püüdma, et lastes armastus äratada ja nende usaldus võita; nad peavad asju nii ajama, et lapsed ise nende juure tuleksid oma hädasid kaebama...“ Jesuiitidele peame ka selles au andma, et nad juba XVI a. s. ihunuhtluse tarvituse piirasid. Õpilastele ei antud kunagi ihunuhtlust sellepärast, et nad õppeainesis edasi ei jõudnud, kuna meil see veel hiljuti soovitatavaks peeti ja tarvitusel oli. Kehalise arenemise eest pidasid jesuiidid hästi hoolt, ka ei väevand nad lapsi liig rohke tundide arvuga. Tõsi, et nende kasvatusel palju varjukülgi oli, nagu, näituseks, auahnuse äratamine õpilastes, see oli ajalooline pärandus humanisti Vittarino do Feltre († 1477) käest, kes seda sai jälle Quintilianilt. Et autor isegi jesuiitidelt midagi hädad on õppind, näitab lhk. 136 ettehoodud lause: „Repetitio est mater studiorum“. See lause ei ole mitte vanade roomlaste oma, nagu autor ekslikult ütleb; vaid jesuiitide.

Kolmas autorilt ettehoodud teooria on teadusliku ehk süstemaatilise kasvatuse teooria. Selle esitaja näib ka autor olevat. „Teaduslik pedagoogika põhjeneb filosoofia alusel s. o. ta läheb välja juhtivatest ideedest, mis ta üles säeb filosoofia varal“, nii loeme hra M. Univeri raamatust lhk. 29. Selsamal lhk. seletatakse edasi, et teadusliku pedagoogika põhjendusest tingimata osa võtavad loogika, eetika ja esteetika. Need on objektiivsed teadused. Neljas filosoofia distsipliin — psühholoogia kui subjektiivne teadus, ei võta teadusliku pedagoogika põhjendusest osa, seda suurem on tema lähtsus tegelikus kasvatuse töös (lhk. 29). Edasi säetakse kasvatuse lõppsihiks voores. Selle lõppsihile viib inimest kõlblise karakteri arenemine. Kui teaduslik kasvatus mitte psühholoogial, vaid ainult loogikal, eetikal ja esteetikal põhjeneb, kuhu peaks küll siis autori arust kuuluma Herbertilt põhjendatud kasvatusteaduslik kool, mis kinnitab, et „pedagoogika teadusena

põhjeneb praktilisel filosoofial (eetika) ja psühholoogial, esimene näitab sihi, teine abinõud ja takistused“. Autor ei kõnelegi sellest voolust; tema arust ei ole see vool, mis ka psühholoogiat pedagoogika aluseks peab mitte küllalt teaduslik. P. Barth omas raamatus „Die Elemente der Erziehungs und Unterrichtslehre“ lhk. 8 arvab, et psühholoogiata pedagooga põhjendada niisama ekslik on, kui füsioloogiate tervishoiu õpetus üles säada. Nii arvab P. Barth. Teisite aga arvab hra M. Univer, kellele on suur autoriteetlik seljatagune, mitte keegi vähem kui P. Natorp.

Päätükk „Teadusliku ehk süstemaatilise kasvatuse teooria ei ole muud, kui Natorpi töö, vene keeles ilmunud päälkirja all „философия какъ основа педагогики“, teise päätüki üksikute lausete väljakisk. Iseenesest niisugune tegu ilus ei ole, aga kui paljud meist selle vastu patustund ei ole.

Sellest võime vaikides mööduda ja vaadata, kuidas autor kord asunud seisukohale püsima jääb. Järgmine päätükk teeb juba kõik selgeks.

Teaduslik pedagoogika pidi välja minema juhtivatest ideedest, mis ta üles säeb filosoofia varal, aga mis teeb meie autor? Oma kasvatuse ideed, „riigiidee“, „ristiusu idee“, „rahvusvaheline läbikäimise idee“ säeb ta ajalooliselt üles, lisab juure veel „inimsuse idee.“ Filosoofiliselt ta oma juhtivaid ideid põhjendada ei püüagi. Ega see ka vist kerge asi ole. Ja edasi, kus on hra M. Univeri „Kasvatusteaduses“ ideedest välja minnes kasvatusteadust käsitatud? Mitte kuskil Kas ei oleks autor paremini teind, kui ta Natorpilt edasi oleks laenand ja temalt Plato eeskujul üles säetud ideed — tõsiduse, vahvuse, puhtuse või parajuse ja õigluse — oma „Kasvatusteaduse“ aluseks oleks võtnud!

Kas üldse ei oleks parem olnud, kui autor hää juhatusel all Natorpi või mõne muu kasvatusteadlase töö eesti keelele oleks toimetand? Palju länu oleksime talle võlgnend. Aga nüüd? Vaatame edasi, ja otsustame siis.

Raamatu III osa käsitab vaimlist kasvatust. Siin peaks, kui endisele seisukohale kindlaks jääda, näitama, kuidas peaks kasvatus loogikast, eetikast ja esteetikast saadud andmete järgi nii korraldatud olema, et ta lõppsihi —

vooruse saavutaks. Seda aga ei ole sääli leida.

Autor unustab, mis ta I osas kirjutab, ja ütleb III osas: „meie ülesanne on pedagoogilist psühholoogiat käsitleda (lhk 102).

Nii siis on autori arust pedagoogiline psühholoogia identiline teadusliku pedagoogikaga, mille põhjendusest loogika, eetika ja esteetika osa võtavad, psühholoogia aga mitte. Ja tõepoolest ei käsita autor III osas vaimlist kasvatust mingisugusest seisukohast, vaid toob sääl andmeid ette, mida harilikult pedagoogilises psühholoogias oleme harjund nägema. Autor, nagu näha ei teagi, mis tuleb vaimlise kasvatuse all mõelda, ta ideenfitseerib seda pedagoogilise psühholoogiaga.

Kasvatuse lõppsihi — vooruse, mille juure pidi inimest viima kõlblise karakteri väljaarenemine, käsitamise on autor omas töös täitsa kõrvale jätnud.

Tähtsam kirjutus sellest ainest ei olegi autori oma kirjutatud. Kui autor häaks arvas ühe osa omast tööst „podrjāti“ pääle anda, siis oleks ta vähemalt selle järele pidand valvama, et see osa teisega kokkukõlas oleks. Nüüd aga puudub ühilus. Lhk. 226 „kuna temperament individumi päirilud omandus on ja võrdlemisi vähe võib muutuda, on karakter kasvatuse ja eluvõitluse läbi omandatud ja võib õige palju, peaaegu põhjalikult muutuda“. Lhk. 245 „sest karakter on suures määras tingitud looduslikust individuaalsusest“. Tähtmise tegevus on tundmuste viisist määratud, püüdmise ja tahtmise siht on suures määras külge sündind, s. o. looduselt inimesele kaasatud. Niisama lahkuminevad on nad hinge olu küsimuses lhk. 10 ja III-da osa algul käldub autor aktualiteedi teooria poole. Niisuguseid risli vastu käivaid väiteid tuleb raamatus pahatihti ette.

Päätükis tundmustest seisab autor emotsionaaleetika ehk eetilise intellektualismi seisukohale. Lhk. 157 päätüki päälkirjas on jaotus niisama palju kui liigitus, tekstis allpool aga selgub, et liigitus on kõrvaljaotus (codivision). Lhk. 109 ütleb autor kokkukõlas Hartley ja Hume'ga, et efekirjutuste (assotsiatsioonide) tähtsamaid säadusi on neli, lhk. 112 on neid kõigest kolm, ja kannavad nime — efekirjutuste liigid. Lhk. 29

kirjutab ta: „loogika, s. o. õige mõtlemise teadus ehk äratundmise-õpetus“. Äratundmise all mõistab autor lhk. 98 üldse kõiki psüühhilisi nähtusi, kus meil mõne välisilma või ka sisemise ilma objekti äratundmisega tegu on, nagu märked ettekujutused, meelepidamine, mõtlemine jne. Järjelikult peaks äratundmise õpetus käsitama äratundmise professe, nii et ta palju laialdasem on kui õige mõtlemise teadus. Palju sellesarnast leidub käesolevas raamatus.

Millest oleneb seesugune mõistete ja vaadete segadus? See oleneb sellest, et raamatu kirjutaja oma tööd väga mehaaniliselt on võtnud. Ta arvab, et kasvatusteaduse õpperaamatu kirjutamiseks muud vaja ei ole, kui võõrastest töödest kirjanduslik vargus (plagieerimine) toime panna, ilma et tal kõigest mis plagieerib, täieline arusaamine oleks. Tema töötamisviisist olgu siin mõni näitus toodud.

James, Psühholoogia, venekeelne tõlge Obolenski redaktsioon, lhk. 239.

Забывание

Для практических цѣлей забывание такъ же важно намъ какъ и запоминание. Если бы мы вспоминали все, то мы были бы такъ же безпомощны какъ и въ томъ случаѣ, если бы не помнили ровно ничего. Припомнить какой-нибудь фактъ, намъ потребовалось бы для вспоминания его столько же времени, сколько дѣйстви-тельно прошло отъ момента его появления. Но понятно наше мышление не могло бы подвигнуться ни на шагъ впередъ. Всякое вспоминаемое время претерпѣваетъ поэтому то, что Рибо называетъ

M. Univer „Kasvatusteadus, lhk. 13,9.

Unustamine.

Praktiliselt on meil unustamine niisama tähtis kui meelepidamine. Kui meie tõesti kõik täielikult meeles peaksime, oleksime niisama abitud, nagu sel korral, kui meie midagi meeles ei suudaks pidada. Fakti meele tuletamine nõuaks niisama palju aega, kui palju tõesti on mööda läind tema ilmunisest kuni meele tuletamise momendini, järjelikult ei saaks meie iialgi edasi oma mõtlemises. Meeletuletamise puhul teeme meie ajaga seda mida Ribot nimetab „lühendamiseks“ jne.

„укороченіемъ“ и т. д.

A. Höfler, Grund-
lehren der Logik
(IV aufl.) lhk. 118.

Die bisher be-
räteten Syllogis-
men (freilich nicht
alle Figuren und
Modi gleich häufig)
finden jeden Augen-
blick im allerge-
wöhnlichsten wie im
fortgeschrittensten
wissenschaftlichen
(ja selbst in künst-
lerischen) Denken
Anwendung u. s. w.
entsprechend der im
vorigen gegebenen
theoretischen Cha-
rakteristik der ein-
zelnen Figuren:

Der I Figur be-
dienen wir uns im
allgemeinen „Ge-
setze“ u. s. w.

П. А. Соколовъ
Педагогическая
психология 1910
СПБ. lhk. 15.

б) Наблюдайте
какъ можно лучше,
чтобы схватить, не
шаблонъ общій
многимъ лицамъ,
а то особенное,
что есть во все-
возможныхъ про-
явленіяхъ внеш-
ней жизни извест-
наго лица....

наблюдая, надо
постоянно зада-
вать себѣ вопросъ:
чемъ данное лицо
въ такомъ же от-
ношеніи отлича-
ется отъ другихъ

Th. Eisenhaus,
Psychologie und
Logik, lhk. 41.

Die körper-
lichen Gefühle.

Die körperlichen
Gefühle schliessen
sich unmittelbar an

M. Univer „Kas-
vatusteadus“ lhk.
174.

Siiamaani vaa-
deldud sillogismid
(muidugi mitte kõik
kujundid ja moodu-
sed ühe võrra sa-
gedasti) leiavad nii-
hästi harilikus kui
ka teadlikus mõtle-
mises ja kunsti alal
iga silmapilk tarvi-
tamist vastavalt sel-
lele üksikute kujun-
dite teoreetilisele
karakteristikale, mis
eespool toodud: I
kujund on meil tar-
vilik, kui meie ta-
hame üldisi „sea-
dusi“ jne.

M. Univeri „Kas-
vatusteadus. lhk. 42.

b) Vaadeldge või-
malikult hästi, et
mitte tabada skee-
mi, shablooni, mis
paljudele omane ja
ühilane, vaid et ta-
bada seda iseära-
sust, mis on teatud
inimese välise elu
mitmekesisites aval-
dustes. Vaadeldes
on tarvis alati ene-
selt küsida, mille
poolest teatud in-
mene selles või tei-
ses suhtes lahku
läheb teistest.

M. Univeri „Kas-
vatusteadus“ lhk.
216.

Füüsilised tund-
mused.

Füüsilised tund-
mused liituvad olse-
koheselt märgete

die Empfindungen
an und sind nach
Art und Stärke von
ihnen abhängig.
Jede Empfindung
hat ihren eigentüm-
lichen Gefühlston,
der dieselbe zu ei-
ner „angenehmen“
oder „unangeneh-
men“ Empfindung
macht.

juure ja on märgete
omadusest ja inten-
siivsusest äraripu-
vad. Igal märkel
on harilikult oma
tundeline toon, mis
selle märke kas
„meeldivaks“ või
„meeldimatuks“
teeb.

Niiviisi plagieerides toob hr. M. Uni-
ver oma kasvatusteaduse ilmale. Aru
saadav, et seesugune töö rahuldav ei
või olla, liialdi veel, kui arvesse võtta,
et kirjutajal asjades, millest tal kirjutada
tuleb, väga vaevalised teadmised on. Ta
ütleb enda filosoofiliselt mõtlevat ja
nouab kasvatajalt soliidi teaduslikku har-
idust, kuid tema raamatust on näha, et
tal sellekohane elementaarnegi haridus
puudub. Keegi, kellel see on, ei anna
nii valesti mõtleteaduse ajaloo põhijooni
edasi, kui „Kasvatusteaduse“ autor seda
teeb. Jälame kõrvale, et ta mõtetead-
laste õpetuse põhijooni ei ole osand
õieti tabada, vaid loome paar näitust,
mis autori teaduslikku haridust iseloo-
mustab. Lhk 24 loome: „Kõige esimesed
iseseisvad mõtlejad kinnitasid, et maa-
ilm on tekkinud neljast elemendist: veest,
õhust, tulest ja maast. Sügavamase tun-
gis Anaximandros, kes tõendas, et maa-
ilm on tekkinud „ilmalõpmatuses“ s. o.
ilmapiiramata ilmasuremata materias-
t.“ Kes peaks küll need „iseseisvad mõlle-
jad olema, kes Greekamaal õpetasid
enne Anaximandrosi, et maailm seisab
koos neljast elemendist: veest, õhust,
tulest ja maast, ja kellest Anaximandros
omas õpetuses sügavamale võis tungida?
Hr. Univer näib seda teadvat, miks ta
seda ka teistele ei ütle? Senni oli teada,
et Anaximandros teine Greeka mõtetark
on, keda meie nimepidi teame: esimene
oli Thales (624—546) kes õpetas, et
kõigi asjade algus on vesi ja tema järele
otsis asjade algust Anaximandros (610—
547) „apeironist.“ See kes õpetuse nel-
jast elemendist üles säadis, oli teatavasti
Empetokles (483—424). Ta elas enam
kui sada aastat pärast Anaximandrosi.
Kuidas võis Anaximandros Empetoklese
õpetust teada ja sügavamale tungida?
Kas ei ole siin arusaamatus ärakirjuta-
mise juures, nagu see ka järgnevas kir-

jutamises ette tuleb. Lhk 156: „Mõiste määramine on mõiste sisu täielik ja korraldatud kindlakstegemine, kus juures mõiste sisu oma tundemärkides on analüeeritud. Et see liig laialdane on, sellepärast toimetatakse harilikult lihtsamalt: antakse üles lähem kõrgem sugumõiste — genus proximum — ja liigi vahe differentia specifia.“

Siin seletatakse esmalt, mis mõiste määramine on, siis aga öeldakse, et see liig laialdane on, sellepärast olevat harilikult üks „Ersatz“ per genus proximum et per differentiam specifiam. Tõepoolest aga on raamatu kirjutajal väikene äpardus juhtunud: ta on nähtavasti ära kirjutamise õhinas Höfleri loogikast silmade vahele jätnud, et mõistete määramine võib kahel viisil sündida, kus kõikide oluliste tunnuste loetelu tõttu või per genus proximum et per differentiam specifiam; esimese viisi laialduse pärast on teine tavaliselt tarvitavam. M. Univeri kirjutuse järgi aga tuleb välja, et mõistete määramine laialdane on, ja sellepärast on midagi, mis selle aset täidab.

Niisuguste vigade juures ei ole ainult süüdi see asjaolu, et hr. M. Univer ainult ei tunne, vaid ka tema puuduline saksa keele tundmine. Näit. Höfleri „G. d. Logika“ lhk. 115 seisvast lausest „dehen in Verbindung mit Regel I“ lõlgib ta

lhk. 175 järgmiselt: „Siit selgub side 1 reeglina (pro siit ühenduses 1 reeglina). Höfleri „G. d. Logik“ lhk. 119: „vermeintliche Verträglichkeiten, „vermeintliche Unverträglichkeiten“ on hr. M. Univeril lhk. 174 „nähtava kokkukõla“ „nähtava mitte kokkukõla“ (pro arvata) Th. Elsenhaus, „Psychologie und Logik“, lhk. 108: „Alle strafrechtlich Verurteilten werden geschädigt“ — tõlgib M. Univer oma raamatus, lhk. 171: „kõik kaelakohtuliselt süüdlaseks mõistetud inimesed tehakse kahjutaks“ (pro — kõik kaelakohtuliselt karistatud kannavad kahju“. Th. Elsenhaus „Psychologie und Logik“ lhk. 110 „Gesinnung — tõlgib ta lhk. 171: „arvamine“ (pro „meelsus“).

Agas suureks asjatundjaks peab ta ennast. Lugege päätükis: „Intellektuaalsus ja tema mõõtmine“. Kui suure teadusmehe näo ta ette võtab, kui ta Bobertagi testides kõneleb. Targalt arutab ta, kuidas testeid tarvitada ja hoiatab vilumatuid neid tarvitamast; Bobertagi teste peab ta ka eesti lastele kõige enam vastavateks. Aga mispärast siis mitte ameeriklase Terman'i või rootslase Jaederholmi omi; ütleb ju V. Stean, kes Univeri oma ütluse järgi sel alal viimasel ajal teerajajaks on, et Termani ja Jaederholmi testid on vastavamalt välja töötatud kui Bobertagi omad;

Järgneb.

Kroonika.

Järvamaa õpetajaskonnas avaldub sõja järeldus liig kestvalt.

Äärmine loidus seltsielu, ühistegevuse ja isegi kutsehuvide vastu on paljud valdand. Kutseühingutes ei saada mõnest eestseisuse ja ühest aasta koosolekust kaugemale. Liikmete arv tikub vähenema, mõnes isegi eestseisusega piirdudes.

Loomulik kui rahvas niisuguseis õpetajais „herrasid“ näeb, sest oldi ju ennem harjutud õpetajas vaimlise ja ühiskondliku elu juhti nägema, kuna need nüüd rahvale võoraks jäävad. Aateliselt jäta-avad mitmeski palju soovida, sest vaba aja kasutamisel ei vaadata selle päale kui kohane ajaviide eeskujuliku laste kasvatajale on. Kohtade saamisele peaks ühiskonnale rohkem võisflust välja kulsuma ainelise seisukorra parandamisega, see hoiaks küsitavad jõud koolipõllult

eemale ja kindlustaks meie noorsoo tuleviku.

Vi.

Karskusõpetuse käsiraamat.

Senni ajani on meie õpetajail puudund kohane karskusõpetuse käsiraamat, kui omal ajal ilmud Leeni Ploompuu „Karskuse töös“ maha arvata. Nüüd on karskuskasvatusinstruktor J. Johanson käsiraamatu kokkusaadmisele asund; aluseks võttes Schweitsi õpetajate tarvis äsja ilmud käsiraamatut. Kavatselav raamat tahab sisaldada: a) üldised juhtnõrid noorsoo karskustööks, b) mitmesuguseid karskustundide präparatsioone ja kavandeid, d) Statilisi andmeid välis- ja kodumaalt, e) tarvilise kirjanduse, õppeabinõude ja m. nimestikud jne. Loodetavasti ilmub raamat veel käesoleva aasta lõpul.

Karskuseksamid.

Et noorsugu aktiivsemale ja sihikindlamale tööle karskusküsimuse kallal virgutada ja juhtida, selleks on karskusegelaste poolt vabatahtlikud karskuseksamid korraldatud. Iga eksamilegija peab teatud raamatud läbilugema ja tarvilised teadmised karskusküsimuse kohta omandama. Kui vastav eksamikomisjon eksami sooritaja teadmised rahuldavaks tunnistab, antakse eksami tegijale sellekohane tunnistus.

Soomes on sarnaseid eksameid väga suurel arvul sooritatud, ja karskustunnistust hinnatakse sääl väga kõrgelt. Eestis tehti algust karskuseksamitega alles käesoleva aasta kevadel, mil ligi paarkümmend õpilast eksami rahuldavali sooritasid.

Esitame siinkohal Eestis tarvilusele võetud vabatahtlikkude karskuseksamite kava ja jääme lootma, et meie õpetajaskond oma hoolealuste tähelepanu sellele küsimusele juhtimata ei jäta, eestkäit ka ise tarvilised teadmised selles praeguse aja suures sotsiaalses küsimuses omandades.

Karskuseksamite kava.

I. Üldmäärused.

1. Karskuseksamite ülesandeks on virgutada nii noori kui ka täiskasvanuid karskusküsimusega süstemaatiliselt tutvunema.

2. Karskuseksamid on kolme liiki: alam, keskmine ja ülem aste.

3. Alama ja keskmise astme karskuseksami sooritada tahtjate eksamineerimiseks moodustatakse komisjon, kuhu kuuluvad: juhtaja — E. Karskusliidu edustaja; liikmed — Karskusliidu poolt seks kutsutud õpetaja ja selle karskusorganisatsiooni edustaja, kelle liigete hulka ehk piirkonda eksamineeritav kuulub.

Märkus I: Kui eksamineeritav ühegi karskusseltsi tegevuspiirkonnas ei asu, siis määrab Karskusliit vastava komisjoni liikme: kui aga eksamineeritav mitmes seltsis liige, siis määrab Karskusliit seltsi, kust edustaja saata tuleb.

Märkus II: Eksamikomisjon võib töötada ka kahe liikme koos olles, nende hulgas juhataja.

4. Ülema astme karskuseksami sooritada tahtjate eksamineerimiseks moodustatakse Karskusliidu juhatuse poolt eksamikomisjon igakordselt.

5. Eksamikomisjon asutatakse Eesti Karskusliidu juhatuse igakordsel otsusel vähemalt 5 alama astme ehk 3 keskmise astme (ühe seltsi piirkonnas asuva) ehk 1 ülema astme eksami sooritaja soovija kirjalikul soovil, kusjuures eksamikomisjoni kokkukutsujaks ja eksami tähtsaja määrajaks jääb Eesti Karskusliidu juhatuse, kes ka eksamikomisjoni otsused kinnitab.

Märkus: Erandjuhtumisel võib eksamikomisjoni ka vähema arvu eksami sooritada soovijate tarvis moodustada.

6. Eksami tähtsast tuleb eksamineeritavale vähemalt 2 nädalat eelteatada.

7. Eksamikomisjoni tegevusega mitte rahuloleku korral vaatab protestid läbi Eesti Karskusliidu juhatuse.

8. Karskuseksami kirjalikud tööd tulevad kõik E. Karskusliidule saata alleshoidmiseks.

9. Karskuseksami sooritajad saavad sellekohase tunnistuse, mis välja antakse Eesti Karskusliidu juhatuse kaudu Karskusliidu pitseriga ja Karskusliidu esimehe või tema aset täitva isiku ja eksamikomisjoni liigete allkirjadega varustatult.

II. Nõudmised.

10. Alama astme eksami nõudmised:

- Alkoholi mõju inimese organismi pääle. (Dr. M. Helenius-Seppälä — „Karskusasja alamed“ — II, III ja IV päätükk).
- Alkoholi mõju kõlbluse pääle. (Seppälä — „Karskusasja alamed“ — päätükk).
- Alkoholi mõju rahvamajanduses. (Seppälä — „Karskusasja alamed“ — VI päätükk).
- Pääjooned Eesti Karskusliikumisesi. (M. J. Eisen — „Karskusliikumise ajalugu“ lhk 100—118, ainult kõige olulisem).

Eksam on kirjalik. Eksamineeritavale antakse 4 küsimust ülaltoodud kava pii-rides 2 tunni jooksul vastamiseks. Erandjuhtumisel võib komisjon kirjaliku eksami kõrval või asemel suusõnalise eksami lubada.

11. Keskmise astme eksaminõudmised;

- a) Kõik alama astme eksami nõudmised.
- b) Algteadmised alkoholi keemiast. (Dr. M. H. Seppälä — „Karskus- asja algmed“ — I päätükk).
- d) Alkoholi mõju inimese organismi pääle (Dr. R. Tamm: „Inimene ja alkohol“, „Tulev Eesti“).
- e) Suitsetamise kahju. (Eesti Earskus- seltside aastaraamat V, lhk. 130 — 151).
- f) Lühike ülevaade alkoholismi põh- justest („Meie karskustöö prog- ramm ja taktika“).
- g) Ülleilmise karskusliikumise pää- jooned. (M. J. Eisen — „Kars- kusliikumise ajalugu“ lühike üle- vaade).
- h) Järgmiste kirjandustoodete tund- mine: Manteuffel — „Villem Navi elupäevad“; Kreutzwald — „Vii- nakatk“; Karskusliidu ajakiri „Tu- lev Eesti“.

Eksam on suusõnaline ja kirjalik. Kir- jalikuks eksamiks antakse komisjoni poolt teema kolmetunnilise tähtajaga. Kes- kmise astme eksami võivad ka need soori- tada, kel alama astme eksam sooritamata.

12. Ülema astme eksami nõudmised:

- a) Alkoholi ja alkoholiliste jookide keemiline koosseis ja omadused. Teised norkoolilised ained.

b) Alkoholi mõju organismi pääle ja tervishoid.

d) Alkoholool rahvakõlbluses ja rah- vamajanduses.

Pp. a, b ja d esialgu Seppälä „Alkolioppi“ järele.

e) Alkoholismi põhjusted ja nende vastu võitlemise meetodid ja vahen- did. (Esialgu „Meie karskustöö programm ja taktika“ järele).

f) Eesti karskuskirjanduse tundmine.

g) Ülleilmise karskusliikumise aja- lugu. (Eiseni, Hylöse ehk Berg- mani raamatu järele).

h) Kodumaa karskusliikumise aja- lugu täielikult. (Karskusseltside aastaraamatud, kongresside pro- tokolid jne.).

i) Ülevaade Eesti noorsoo karskus- liikumisest.

j) Karskusmõte Eesti ilukirjanduse tähtsamates teostes. (Manteuffel, Kreutzwald, Jannsen, Peterson ja Vilde).

k) Karskusmõte ilmakirjanduse täht- samates teostes. (Zola — „Na- na“; Hauptmann — „Kangrud“; „Hannele“ ja „Enne päikese tõu- su“; Ibsen — „Tondiid“; M. Gor- ki — „Kolm sõprust“ ja „Põhjas“; S. Alkio — „Juopohullu“; A. Jär- uefeld — „Isänmaa“; L. Tolstoi).

Kirjalikuks eksamiks antakse mõni põhjalikumalt käsitust nõudev teema kodu- tööks kolme kuulise tähtajaga. Suusõnaline eksam on lubatud alles pääle kirjatöö esitamist. Ülema astme eksami võivad ka need sooritada, kel alama ja keskmise astme eksam sooritamata. J. J.

Võistluskirjutused noorsoole.

Eesti Noorsoo Karskusliidu poolt on välja kuulutatud võistluskirjutused noor- soole järgmiste teemade pääle:

I — „Miks tarvitavad inimesed joo- vastavaid jooke?“

II — „Kuidas käis Oru taadi käsi, kui naaberkülas kõrts avati?“

Võistluste tingimised on järgmised:

1) Esimesele teemale kirjutajate vana- dus ei tohi 15. I. 1924. a. mitte üle 20. a. olla. Kirjutajad käsitagu eeskätt oma tähelepanekuid elust ja ümbrusest, üht- lasi pidagu silmas ka vastavat kirjandust.

Teisele teemale kirjutajate vanadus ei tohi 15. I. 24. a. mitte üle 17. a. olla. Kirjutus võib enam-vähem ilukirjandus- likku laadi olla.

2) Autasuks annab Eesti Noorsoo Karskusliit paremate tööde autoritele — vanemas rühmas: I — 3000 mrk., II. — 2000 mrk., III. — 1000 mrk., nooremas rühmas: kolme parema töö autoritele ä 600 mrk. ja järgmise nelja töö autoritele ä 400 mrk.

Pääle nende kindlate auhindade või- akse määrata järgmiste paremate tööde

autoritele jury äranägemisel kiituskirjad või karskuskirjandust.

Kõik auhinnad antakse välja kirjan-duse näol auhinnasaaja valiku järele.

3) Eesti Noorsoo Karskusliidul on õigus paremaid töid oma väljaandeks avaldada, nende eest autoritele hono-raari määrares hariliku korra järele.

4) Võistluskirjutused tulevad mõne märgusõna all Eesti Noorsoo Karskus-liidu juhatusel (aadr.: Tartu, postkast 86) hiljemalt 15. jaan. 1924. a. saata, Kinni-

ses ümbrikus tuleb juure lisada sama märgusõna alt autori nimi, sündimisaeg, aadress, organisatsiooni nimi, kuhu autor kuulub, kool ja klass (kui õpilane).

Ümbrik tuleb alles päale tööde hin-damist avamisele.

5) Esimesele teemale kirjutatud töid hindavad h-rad Dr. J. Vilms, Dr. H. Jürgenson, V. Ernits, dir. Hans Roos ja üliõp. Al. Juhanson. Teisele teemale kir-jutatud töid hindavad prof. pr. Hilja Kettunen, dir. J. Tork ja karskuskasvatus-instruktor J. Johanson.

Esperanto alalt.

Tallinna laulupidu ja Espe-ranto ajakirjandus.

Esperanto kuukirja „Literatura Mondo“ uuemas numbris on Tallinna laulupidust neljaveeruline pikem kirjutus ilmund. Autor A. Pung pakub selles päale muu ka lühikese ülevaate Eesti muusikast, rõhutades tema erilist kultuurväärtust.

Olgu tähendatud, et nimetatud kuu-kiri, mille toimetis Budapestis asub, paremate Esperanto piltajakirjade hulka kuulub ja et tal lugejaid igal maal. — Ajakirjal on kavatsusel ka eesti rahva-viise avaldada.

Teadaanne Tallinna tehni-kumi hoone kavandite võist-lusest

ilmus omal ajal ka nädallehe „Esperanto Triumfonta“ veergudel. Huvitav oleks teada saada, kas teade väljamaa võist-lejate poolt tähelepanu leidnud.

„La informilo“ („Teetaja“), uus pildistatud ajakiri, ilmub märtsist saadik Genfis väljaantava „Es-peranto“ lisana. Ajakiri pühendab en-nast uute ja väikeriikide erapooletute tutvustamisele. Eriti korralikult esitatud on Leedu osakond. Võrdlemisi rohkelt on teateid ka juba Rootsist, Tšehhi-maalt, Latvijast ilmunud, kuna Eesti osa-kond paraku veel puudub.

Külaskäigu Haapsalu, tulvunemiseks sealse Esperanto seltsi eluoluga korraldavad Tallinna esperan-

tistid pühapäeval. Rongi väljasõit kl. 6,55 homm. Haapsalust tagasisõit sama päeva õhtul kl. 10.

„E. S. E.“

Esperanto alalt.

„Deutscher Esperanto-Dienst“—Saksa Esperanto-informatsioon on Ruhri okku-patsiooni vastu sihitud esperantokeelist ajakirja välja andma hakanud. Sama loomuga poliitiline ajakiri ilmus Ilma-sõja ajal Saksamaal, „Bulteno German-tanda“ nime all ja laotati sõjavangide seas laiali.

Dr. Mybs†

„Esepanto Triumfonta“ teatel on tuntud Esperanto tegelane ja E. Akadeemia liige, üks vanematest esperantistidest, neljanda üleilmilise kongressi esimees dr. Mybs hiljuti Saksamaal surnud.

Eesti rahvaviisi

ühes sõnadega „Orja laul“ on „Litera-tura Mondo“ oma uuemas numbris avaldand.

Soome delegatsiooni

Riias viibimise puhul ilmus „Latvijast Sargsis“ nr. 138 esimesel leheküljel suurte tähtedega trükitud kolmekeelne tervitus: Soome, Läti ja Esperanto keeles. Soom-laste seas viibind ka üks kuulsamatest Soome keeleteadlastest—prof. Ramstedt (Tokios saadik), kes tuntud esperantist.

„E. S. E.“

Kasvatusteaduslik ajakiri

„Kasvatus“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel kord kuus.

PÄÄLE KAHE SUVEKUU.

iga number kahe suure trükipoogna (32 lhk.) suuruses

„Kasvatuses“ ilmuvad kirjutused kasvatus- ning hingeteaduselistest kui ka koolikorralduselistest küsimustest, teated koolielu tähtsamaist sündmustest kooliuuenduslikust liikumisest kodu- ning välismaal, ülevaated koolitööst, koolikirjanduse toodete arvustused ja teated õpetajate organisatsioonide tegevusest.

Küsimusist, mida „Kasvatus“ eestuleval aastal käsitada kavatses, selle juures, pöörõhku pannes praktilisele küljele, olgu näidetena nimetatud järgmised:

Kooliuuendus Saksamaal ja teistes kultuurriikides.
Meie kooliuuendus.

Töökool ja selle teostamine meil.

Üksikute õppeainete käsitlemine meil koolis.

Meie kooli õppekavad.

Kooliraamatukogud. Õppevahendid.

Õppekäigud.

Füüsiline kasvatus. Kooli tervishoid.

Tahtejõu kasvatus.

Kõlblusõpetus ja kõlbline kasvatus koolis. Õpilaste omavalitsus.

Karskuskasvatuselised küsimused.

Elheskool (koedklatsioon).

Noorsooteaduse (Jugendkunde) pedagoogiline tähtsus.

Noorsooliikumine välismaal ja meil.

Kaitsele hinge- ja kasvatusteaduse allal.

Nõrgaandelised lapsed koolis.

Defektsed koolid.

Nõuded lastekirjanduse kohta.

Üleminek algkoolist kesk- ja kutsekoolidesse.

Kooli lähendamine kodule. Vanemate koosolekud.

Koolipidud ja -näitused. Vanemate esitus koolis.

Koolieelne haridus. Kasvatustemajad, lastekodud, lasteaiad. Kodune lugema õpetamine.

Organiseeritud õpetajaskonna häälekandjana loeb „Kasvatus“ oma ülesandeks meie kooli ja ema õpetajaskonna huvide kaitsmist, selgitades küsimusi kooli korraldamise ning juhtimise ja kutsehuvide allal.

Meie ainukesel kasvatusteaduslikul ajakirjal peaks lugema iga haritud kodanik, kellele on tähtis meie rahva hariduseline edu, eriti aga iga õpetaja, kes tahab seista oma kutse kõrgusel.

„Kasvatuse“ kaastööliseks on meie silmapaistvamad haridustegelased, õpetajad, kooli- ning haridusnõunikud, kooliarstid j. m. Pääle kodumaa kaastöölise on meil korda läind „Kasvatuse“ kaastööliseks võitla ka tähtsaid väljamaa kasvatusteadlasi, nagu: Berliini keskoepainstituudi osak juhataja prof. dr. W. Schönichen, Leipzigi seminaari õpetaja O. Scheibner, Berliini õpetaja P. Werth, Leipzigi õppenõunik G. Stiebler, Friedebergi seminaari õpetaja dr. W. Stuhlfaith j. t. Pääle Saksamaa pedagoogide on kaastöö saamise sihts ühendusse astitud Inglise, Ameerika, Prantsuse, Rootsi ja rojariikide kooli- ja haridustegelastega.

„Kasvatuse“ tellimishind on: aastlas 500 marka
poolaastlas 250
üksiknummer 50

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukaupluisis.

Soovitame kõigile kooli- ning haridustegelastele, eriti aga iga õpetajale „Kasvatuse“ endiseid aastakäike. Nende sisuga tutvumiseks avaldame siinkohal mõnede endistes aastakäikudes ilmunud lööde päälkirjad:

1919. a. (ilmund 6 numbrit):

J. Rumma: Ekskursioonide korraldamisest.
E. Martinson: Ühilkool (osa 1920. a.).

1920. a. (24 nr.):

J. Prümmel: Matemaatika õpetamise uuendus-
voolud.
H. Männik: Bioloogiline meetod.
J. Lang: Füüsika õpetamisest rahvakoolis.
J. Port: Ekskursioonid.
Dr. H. Weimer: Noorsugu ja länav.
Dr. Hergel J. Annusson: Töökool.
E. Lüttge järele K. Öunapuu: Kuidas õpilasi ise-
seisvale tööle juhutada.
H. Georgiin: Füüsika keskkoolis.
O. J. Kiesel: Kooli loodusteaduseline muuseum.

1921. a. (24 nr.):

Dr. A. Uffenheimer ja Dr. O. Stählin: Miks ei
jõua lapsed koolis edasi?
J. Klein: Seletustega ümberkäimise looduse õpe-
tamisel.
Käthe Lingner: Üksikute õpilaste ja klassi
karakteristikad.
J. Käis: Kooli lähendamine töökooli põhimõttele.
J. Rumma: Uuemad voolud ja püüded maa-
teaduse õpetamises.
J. Käis: Loodusteaduse edusammud kultuuraelu
alusena.
L. Öunapuu: „Kalevipoja“ õpetamine koolis.
V. Orav: Ajaloo õpetamisest ja selle puudustest.
J. Kents: Maateaduse õpeabinõudest.
J—n: Mõraaliõpetus Prantsusmaa koolides.
H. Oengu-Johanson: Vaba valjendumine kõnes
ja kirjas.

1922. a. (24 nr.).

P. Trarbach: Kaks õpitundi töökooli nõuete
järele.
Prof. Kulmann: Psühholoogilised protsessid luge-
misel.
A. Öunapuu: Emakeele õpetamised ja grammati-
kafest meil.
H. Oengu-Johanson: Seksuaal küsimuste selgi-
tamises koolis.
J. Käis: Õpetajate ettevalmistamise ülesanded ja
seminaarid.
J. Rumma: Poliitilised ja füüsilised üksused
maateaduses.
J. Humann: Mõistuseline lugemine.
J. Annusson: Õpetajate Liit, kool ja kooli-
poliitika.
E. Martinson: Õpetajate Liit, ja avalik arvamine.
J. Rumma: Eesti Õpetajate Liit 1917—1922.
J. Piiskar: Õpetajate Liit külsehuvide valvel.
E. Martinson: Kool, õpetaja ja seltskond.
A. Janson: Klassi- või ainesüsteem.
E. Martinson: Esimene Eesti kasvatusteaduseline
nädal. (Kasvatusteaduselise nädala põhjalik
ja üksikasjaline ülevaade tema lektorite
poolt toimetusele saadetud käsikirjade
põhjal).
H. Kuks: Vaimu väsimuse mõõtmise meetodid.
V. Zelinski: Emakeele õpetamisest Prantsusmaal.
V. Orav: Võillus ilmliku kooli pärast Prantsus-
maal.
J. Tork: Veel algkooli õpetajate ettevalmista-
misest.
J. Humann: Emakeele õpetamisest löökoolis.
H. R—l: Koolidele näitused.
J. Kiivet: Rajariikide õpetajate konverens.

Endiste aastakäikude hind (kerges köites):

1919. a. 120 marka
1920. a. 350 „

1921. a. 450 marka
1922. a. 450 „

Suuremal arvul tellijaile 25—30% hinnaalandust.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on ilmund ja saada igast raamatukaupluses:

Vaateõpetus ehk kodulugu I. J. Kühneli järele
tõlkinud K. Mihelson Silde.
Vaateõpetus ehk kodulugu II. Ketty Mihelson-
Silde.
Tärvilik koolivalitsustele! Asutava Kogu poolt
7. mail 1920. a. vastuvõetud.
Ryaliikkude algkoolide seadus.
Uues Vabariigi valitsuse poolt 17. sept. 1920. a.
vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise
kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921. a. vastuvõetud
Õpetajate palgaseadus.
Uuemad voolud kasvatusteaduses, I. Sot-
siaalpedagoogika ja individuaalpeda-
googika. Prof. Hergeli järele J. Voll ja
J—n.
Uus kool Belgias. A. Faria de-Vasconcellos'i
järele Prantsuse keelest M. Mihelson.
L a d u: Eesti Õpetajate Liidu büroos Tallinnas.
Gogoli puistesee 4. Kõnetraal 14-63.

Et „Kasvatuse“ lugejaid üle maa, on kuulutustel ostarbekohasem paik „Kasvatuses“, esil kirjastus-, kooli-, ning sporditarvete valmistusäridele ja raamatu- ning kirjastusmaterjaalikauplustel, sest „Kasvatuse“ viib nende äriteadete olsekohta kõige püsivamaile tarvitajatele — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — õpetajate valimiskulutusel „Kasvatuses“ kooliõpetajaskonna häälekandjaks kõige sündsama koha.

Kulutuste hinnad: terve lehekülj — 2000 marka, 1/2 lehek. — 1000 marka, 1/4 lehek. — 500 m., 1/8 lehek. — 250 m. Õpetajate valimise ja kohatsemise kuulutus 1/8 lehek. suuruses — 200 marka. Mitmekordselt kuulutajaile hinnaalandus.

„Kasvatuse“ toimetuse ja talituse.

A a d r e s s: Tallinn, Lai tän. 22, telefon 14-63.